

«Man må i hvert fall ha kontroll over seg selv. Litt kontroll, i hvert fall.»

*En fenomenologisk studie om ungdom,
alkohol og motivasjon for måtehold.*

Helene Botterli

Masteroppgave ved Institutt for klinisk medisin

UNIVERSITETET I OSLO

15.10.14

Tittel på oppgaven

Sitatet i oppgavens tittel, er et utsagn fra en av ungdommene og det uttrykker det dilemma ungdommene beskrev oppsto i håndteringen av alkohol. De ønsket en integrert deltagelse i en ungdomskultur der alkohol har en selvfølgelig plass. Samtidig ønsket de å ha kontroll over eget alkoholforbruk slik at de ikke drakk for mye og mistet kontrollen over seg selv med påfølgende uartig atferd, eller økt risiko for skade.

«Man må i hvert fall ha kontroll på seg selv. Litt kontroll, i hvert fall.»

En fenomenologisk studie av ungdom, alkohol og motivasjon for måtehold.

© Forfatter: Helene Botterli

År: 2014

Tittel: «Man må i hvert fall ha kontroll over seg selv. Litt kontroll, i hvert fall.»

En fenomenologisk studie om ungdom, alkohol og motivasjon for måtehold.

Forfatter: Helene Botterli

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfatterens navn: Helene Botterli

Oppgavens tittel:

«Man må i hvert fall ha kontroll over seg selv. Litt kontroll i hvert fall.»

En fenomenologisk studie om ungdom, alkohol og motivasjon for måtehold.

Veileders navn: Ayna Johansen

Oppgavens innhold:

Rapporten har sju kapitler, samt kapittel åtte og ni som er litteraturliste og vedlegg.

Bakgrunn for studien og problemformulering.

Oppgaven starter med en kort beskrivelse av alkoholens plass i Norge. Videre gjøres det rede for utviklingen i ungdommers bruk av alkohol de senere årene og noe av utfordringen og kompleksiteten i dette feltet. Studien har som mål å finne ut hva ungdom selv sier motiverer dem for måtehold i eget alkoholforbruk. Videre har studien som mål å utvikle ny teori om ungdom, alkohol og motivasjon for måtehold.

Design, metode og utvalg.

Det teoretiske rammeverket som er brukt for å forstå og tolke empirien er en fenomenologisk, hermeneutisk tilnærming. Dette for å søke å forstå motivasjon så nær informantenes beskrivelser som mulig og videre oppnå en valid fortolkning og forståelse av meningsinnhold og betydning. Utvalget består av ungdommer i videregående skole eller studiesituasjon, fra 18 år og til noe opp i 20 årene. Informasjon om prosjektet og spørsmål om deltagelse ble sendt åpent ut til studiested og videregående skoler, utvalget er tilfeldig da informantene etter egen interesse meldte seg til deltagelse både i intervjusammenheng og fokusgrupper. Det er innhentet data fra dybdeintervju og fokusgrupper. Gjennom en tematisk analyse med en fenomenologisk- hermeneutisk tilnærming har studien som mål å undersøke ungdommenes

egne fortellinger om motivasjon for måtehold, samt deres refleksjon rundt tema så nær deres livsverden som mulig.

Resultater og diskusjon.

De overordnede funn ble tematisert og teoretisert og tolket og drøftet opp mot Eriksons beskrivelse av barns og ungens psykososiale utvikling. Begrepet motivasjon står sentralt i studien slik det beskrives gjennom Deci og Ryans motivasjonsteori. Videre er nyere forskning rundt tema ungdom og alkoholvaner brukt som referanse i drøftingen, i forhold til denne studiens funn. Studien viser at ungdom har et overordnet ønske om å mestre sitt eget forhold til alkohol ut fra en rekke faktorer av ulik betydning.

Forord

Jeg vil takke alle ungdommene som stilte opp. Unge mennesker som har brukt av sin tid, for å snakke sammen og med meg om tema ungdom, motivasjon og alkoholvaner. De opplevdes som åpne og de delte egne tanker, refleksjoner, holdninger og opplevelser i forhold tema.

Gjennom prosessen med masteroppgaven har jeg fått veiledning av Ayna B. Johansen, Ph.D. i klinisk psykologi og forsker ved SERAF. Veiledningen har sporet til kreativitet i arbeidet og vært nyttig i forhold til struktur og metode. Jeg har satt stor pris på hennes engasjement og tydelighet i tilbakemeldinger.

Jeg vil rette en takk til studentbokhandelen i Molde for utmerket samarbeid. Videre en takk til biblioteket ved min arbeidsplass, Sjukehuset i Molde, som har hjulpet med undervisning i litteratursøk og raskt skaffet aktuell litteratur på forespørsel. Takk til min arbeidsgiver som har vært med å legge til rette for at masterstudiet har vært mulig å gjennomføre. Takk til mine kolleger i teamet som en periode velvillige har tatt en større del av arbeidsoppgavene.

Takk til min familie som tålmodig har hørt på mine innspill om ungdom, motivasjon og alkohol, selv om deres livsverden har handlet om andre ting. Takk til Heidi og Lars som har lest korrektur. Til slutt og ikke minst, takk til mine døtre Guro, Ingvild og Ane for oppmuntrende heiarop underveis.

Innholdsfortegnelse

Innhold

Tittel på oppgaven	III
Sammendrag	V
Forord	VII
Innholdsfortegnelse	IX
1 Innledning	1
1.1 Alkohol i Norge	1
1.2 Hva vi trenger å vite mer om?	2
1.3 Problemformulering	3
2 Introduksjon til feltet	4
2.1 Ungdom og alkoholvaner	4
2.2 Alkoholens virkning	6
2.3 Ungdom og sårbarhet	7
2.3.1 Hvorfor er forebygging viktig?	8
2.4 Teoretisk bakgrunn	9
2.4.1 Utviklingsteori	9
2.4.2 Motivasjonsteori	10
2.5 Avgrensing av oppgaven	13
2.6 Noen sentrale begreper	13
3 Forskningsprosessen	15
3.1 Innhenting av data	15
3.1.1 Utvalg	16
3.2 Intervjuene	17
3.2.1 Dybdeintervjuene	17
3.2.2 Fokusgruppeintervjuene	18
4 Metode	20
4.1 Grunnleggende antagelser	20
4.2 Tematisk analyse	21
4.3 Den analytiske prosess	22
4.4 Rollen som forsker	23

4.5	Refleksivitet.....	24
4.5.1	Reliabilitet og validitet	24
4.5.2	Transparens	25
4.6	Etiske vurderinger.....	26
5	Resultater.....	28
5.1	Overordnede tema.....	28
5.1.1	Beskyttelse av fysisk og psykisk helse.....	28
5.1.2	Beskyttelse av andre.....	30
5.1.3	Ytre regulering	31
5.1.4	Mestring av voksenrollen	33
5.1.5	Ønske om kunnskap	35
6	Diskusjon.....	37
6.1.1	Beskyttelse av fysisk og psykisk helse.....	37
6.1.2	Beskyttelse av andre.....	39
6.1.3	Ytre regulering	41
6.1.4	Mestring av voksenrollen	43
6.1.5	Ønske om kunnskap	45
6.1.6	Kjønns- og aldersbasert motivasjon	47
7	Oppsummeringer.....	50
7.1	Studiens begrensninger.....	50
7.2	Kliniske implikasjoner og videre forskning	50
7.3	Konklusjon.....	52
8	Litteraturliste	53
9	Vedlegg	60
9.1	Vedlegg 1. Brev til videregående skoler	61
9.2	Vedlegg 2. Informert samtykke.	62
9.3	Vedlegg 3. Godkjenning fra REK	64
9.4	Vedlegg 4. Gavekort kino.....	65

1 Innledning

1.1 Alkohol i Norge

Alkohol er et lovlig nytelsesmiddel og samtidig et rusmiddel. Alkohol har lange tradisjoner i ulike land og kulturer og er brukt og misbrukt på ulike måter opp gjennom historien. For mange er det å nyte alkohol en naturlig del av hverdagen og en selvfølgelighet ved festlige anledninger. I Norge og i mange andre land, er det lange tradisjoner for alkohol ved overgangsritualer som bryllup og begravelser og dette gjenspeiles i forventning og i språket vårt. Ordet gravøl er nettopp knyttet til alkoholens betydning ved begravelse. Norge har i mange år ført en liberal alkoholpolitikk og alkohol serveres i stadig flere sammenhenger (Storvoll et al., 2010). Man tar et glass vin når det passer, «fordi man fortjener det», alene eller sammen med venner. Det er likevel verd å legge merke til at alkoholomsetningen i Norge fortsatt er lavere enn i mange andre europeiske land, selv om data fra verdens helseorganisasjon viser at bruken av alkohol i flere europeiske land har gått ned, mens bruken av alkohol i Norge har økt (WHO, 2011). Ofte viser den offentlige debatter til at nordmenn har fått en mer kontinental drikkekultur. Dette stemmer bare delvis og er i beste fall kun tilstede i en liten del av den urbane befolkningen. (Lie og Kahlbom, 2011).

Alkoholkulturen varierer fra land til land, hvor ofte mennesker drikker seg beruset, hvem som gjør det og hvordan mennesker oppfører seg i ruset tilstand. I Norge og i de fleste kulturer drikker menn mer enn kvinner og det er følgelig mer sannsynlig at de utvikler et høyt konsum eller har drikkeepisoder som fører til intox. Følgelig er et mønster av skadelig drikking mer vanlig hos menn enn hos kvinner (Babor et al., 2003). Alkoholforbruket har i gjennomsnitt i befolkningen økt med 40 prosent de siste 20 årene. Den prosentvise økningen er høyest blant kvinner og eldre (Skretting & Storvoll, 2011). Menn drikker mer enn kvinner, og det gjelder alle typer alkoholholdig drikke, bortsett fra vin. Økningen gjelder både enkeltepisoder med høyt alkoholforbruk og et generelt høyere forbruk i befolkningen (Rossow et al., 2013). Forekomsten av mennesker med et problemfylt forhold til alkohol i Norge anslås til å være 2 – 300 000 personer, avhengig av hvordan man regner. Om man regner prevalens for mennesker som en periode i løpet av livet har hatt slike vansker kan tallet betydelig høyere og om man tar med personer som lever sammen med mennesker som har et problemfylt forhold til alkohol blir det svært mange. Alkoholforbruket generelt øker med økende inntekt, men det

er færre i gruppen med høy inntekt som ser ut til å utvikle alkoholproblemer (Bramness, 2011).

1.2 Hva vi trenger å vite mer om?

Det er gjort mange studier om unge menneskers drikkemønster og alkohol konsum. Funn viser signifikante forskjeller i drikkemønster mellom kvinner og menn og mellom yngre og eldre mennesker, og ofte finner en også forskjeller blant etniske eller religiøse grupper. Det finnes mange studier og annen litteratur om ungdom og sårbarhet og videre undersøkelser i forhold til ungdom som har utviklet helseskadelig forbruksmønster eller alkoholrelatert helseskade (Kvelling, 2006; Ham & Hope, 2003; Kuntche et al., 2006). Videre er det gjort en rekke undersøkelser internasjonalt og i Norge om ungdommers forbruk av alkohol og forekomst av alkoholrelaterte skader (Skretting & Storvoll, 2011; Vedøy & Skretting, 2009).

Flere rapporter konkluderer med oppfordring til mer forskning rundt ungdommers og studenters alkoholvaner (Brendryen, 2011; Lie og Kahlbom, 2011). I Norge er det almen oppfatning at myndighetene bør prioritere forebygging blant ungdom, for om mulig forsøke å forhindre utvikling av et uheldig drikkemønster på kort og på lang sikt. I en undersøkelse om folkeopinionens mening om alkoholpolitikken, svarer 93 % at de er enige i eller delvis enige i, at staten bør prioritere rusforebyggende arbeid blant ungdom (Storvoll et al. 2010).

Samtidig viser en litteraturstudie at mange forebyggingskampanjer ikke nødvendigvis treffer godt nok (Berg og Underland, 2012). Litteratur peker på at ungdoms bruk av rusmidler avhenger av komplekse sammenhenger, dette stiller store krav til forebygging og det å jobbe med ungdom og holdning til alkohol. De oppfordres til videre forskning på området (Iversen 2013; Kvelling, 2006; Ham & Hope 2003).

Det finnes derimot lite forskning på normalungdom og motivasjon for måtehold. Aktuell litteratur gir en bred bakgrunnsforståelse for tematikken, men det er også viktig å forske mer på hva som ligger til grunn for mestring (Borge, 2010). Denne studien ønsker å undersøke hvilke holdninger og verdier som ligger til grunn for de valg ungdommer tar og hvilke ytre forhold som tas i betraktning med hensyn til alkohol? Hvilke refleksjoner gjør ungdom selv i forhold til begrensning av eget alkoholinntak inntak og hva ligger til grunn for valg av drikkemønster. Målet med denne studien var altså å finne ut mer om hva som motiverer ungdom til økt bevissthet om egne alkoholvaner.

1.3 Problemformulering

Hva motiverer ungdom til måtehold og bevissthet rundt egne alkoholvaner?

Med ungdom menes her ungdommer i videregående skole og studiesituasjon. Ordet måtehold er et normativt og lite konsist begrep. I denne sammenheng forstås det som et alkoholforbruk som over tid ikke gir økt risiko for helseskade og fravær av episoder med overstadig beruselse av en slik art at den enkelte ikke kan klare å ta vare på seg selv. Begrepet alkoholvaner defineres både som ungdommers forbruk av alkoholholdig drikke per drikkeepisode og antall drikkeepisoder. Både alkoholkonsum og drikkemønster har betydning for om ungdommen utsetter seg for et risikabelt forbruksmønster eller ikke. Begrepet motivasjon er sentralt i studien og defineres gjerne som de faktorer som aktiverer, gir retning til og opprettholder atferd slik at måloppnåelse nås. Motivasjon en samlebetegnelse for de grunnleggende krefter som igangsetter og regulerer atferden (Teigen, 2013). Begrepet motivasjon utdypes nærmere i kapittel 2.4.2. motivasjonsteori.

2 Introduksjon til feltet

2.1 Ungdom og alkoholvaner

De siste år har ikke trenden for bruk av alkohol blant ungdom, fulgt samme utvikling som hos voksne. Flere undersøkelser viser det samme. En todelt spørreundersøkelse om bruk av alkohol i aldersgruppen 15 til 20 år i Oslo og i landet som helhet, viser at ungdommens forbruk av alkohol hadde en klar økning fram til årtusenskiftet, mens forbruket de siste årene sunket (Vedøy & Skretting, 2009). Blant ungdomsskoleelever har det fra 1996 til 2012 vært en klar nedgang fra 45,2 prosent til 28,8 prosent, i antall som oppgir at de har drukket seg beruset det siste året. Tallene for de yngste er lavere enn for de eldste i undersøkelsen. Gutter prøver i større grad enn jenter andre illegale rusmidler, men dette er utenfor oppgavens tema. Jentene drikker seg oftere beruset enn guttene med henholdsvis 30,2 prosent av jenter og 27,5 av guttene (Øya, 2012). Nyere forskning viser at kvinner har økt sitt alkoholkonsum mer enn menn, men kvinners forbruk er fortsatt lavere enn menns forbruk. Jenter tåler mindre alkohol enn gutter, grunnet biologiske forskjeller. Jenter får derfor høyere promille ved inntak av samme mengde alkohol, uten at de nødvendigvis de drikker mer. Resultatene er bygd på egenrapportering av beruselse og det er ikke tatt promilletester. Det kan også tenkes at jenter rapporterer noe annerledes om egen beruselse enn gutter gjør. Lignende spørsmål er også reist i internasjonal forskning (Ham & Hope, 2003).

Gjennomsnittlig debutalder for alkohol har de senere år vært rundt 15 år for øl og cider og et halvt år senere for vin og brennevin. Debutalderen har steget noe de siste årene (Vedøy & Skretting, 2009). Ungdommens drikkemønster følger en U formet kurve. Det er i familier på begge sider av sosiale klasser en ser mest bruk av alkohol, hvor barna til de fattige og barna til de rike drikker mest. Ungdom i familier som har lav gjensidig tillit mellom voksne og barn, drikker mer enn i familier der relasjonene er tryggere. Videre er det viktig å legge merke til at ungdom som drikker lite, har høyere tillit til institusjonene i samfunnet (Øya, 2013).

Prevalens av tung episodisk drikking er fortsatt høy i ungdomstiden og det totale alkoholkonsumet når en topp i ungdomsårene, for så å flate ut og gå noe ned i voksen alder (Vedøy & Skretting, 2009). Studenter i Oslo er den befolkningsgruppen som rapporterer høyest alkoholkonsum i Norge (Tefre et al., 2007). Undersøkelsen blant studenter viste ifølge anbefalinger om lavrisikokonsum, at 45 prosent av studentene på tvers av kjønn, hadde et

risikofylt drikkemønster. Hvis et slikt drikkemønster blir opprettholdt over tid, vil det innebære en risiko for alkoholrelaterte helseskader. I vår vestlige verden varer ungdomstiden lenge og det øker faren for at ungdom etablerer helseskadelig forbruksmønster og dermed risiko for alkoholrelatert skade. Dette faller i tid sammen med perioden anslagsvis mellom 18 og 25 år, som skiller seg fra perioden som yngre ungdom og etablering i den «voksne» aldersgruppen. Unge mennesker er ofte lenge i utdanningssystemene og studentrollen varer gjerne godt inn i 20-årene. Den periode mange reduserer alkoholforbruket, ved å etablere faste relasjoner, etablere egen familie og bli foreldre, inntreffer ikke før i slutten av 20 årene eller enda senere (Arnett, 2000). Selv om de drikker mer rapporterte ikke studentene selv om flere negative konsekvenser av drikkingen, noe som kan ha flere ulike årsaker. For eksempel kan høyere toleranse for fyll, endrede holdninger til alkohol, endringer i studentmassen og større spredning av forbruket, er mulige forklaringer på dette (Tefre et al., 2007).

Forskning på studenter og alkoholvaner viser at de aller fleste drikker alkohol. Bare 8 % av deltakerne i en spørreundersøkelse svarte at de ikke hadde drukket alkohol siste året (Lie og Kahlbom, 2011). I en annen undersøkelse svarer 95 prosent av de 1655 studentene som besvarte undersøkelsen at de har drukket alkohol siste år (Tefre et al., 2007). Det er altså en liten gruppe mennesker som rapporterer at de ikke drikker alkohol. Av de som oppgir avholdenhet rapporterer flere i økende grad symptomer på angst og depresjon jo eldre de blir. Undersøkelsen viser at jo eldre den avholdende er, jo svakere vennennettverk oppgir vedkommende å ha (Pedersen, 2013). Det er reist noe kritikk mot denne da den har et relativt lite utvalg. Unge i videregående skole med innvandrerbakgrunn, drikker mindre enn etnisk norske jevnaldrende. Dette settes i sammenheng med at muslimer og også andre troende mennesker drikker mindre alkohol enn andre på samme alder (Ahlström et al., 2004). Dette kan imidlertid ikke forklare hele trenden bland ungdom, som viser at senere debutalder og tendens til laver konsum som en gjennomgående utvikling i alle deler av landet (Iversen, 2013).

2.2 Alkoholens virkning

Alkoholen har lange og velkjente tradisjoner som sosialt smøremiddel og er en kjent og viktig sosial døråpner i ulike relasjonelle sammenhenger. For mange er et glass vin eller øl en viktig del av et godt måltid. Alkohol i moderate mengder gir velvære og virker ved moderat inntak både avslappende og oppkvikkende. Det er alkoholens positive sider (Mørland, 2003).

Rusmidler har både umiddelbare eller kortsiktige- og langsiktige virkninger. Den umiddelbare belønningen i form av deltagelse og mestring og den auferi beruselsen gir, kommer umiddelbart (Floyd & Prentice-Dunn, 2000). Den kortsiktige virkningen som er felles for alle rusmidler, den positive forsterkende effekt, er frigjøring av dopamin i nucleus accumbens. Virkningen kalles denne effekten for «liking». Dette er en av grunnene til at mennesker ønsker å bruke rusmidler (Føyn & Shaygani, 2010). Utadvendte personer er mer sosiale og de drikker oftere. Å være sosial og utadvendt er personlighetstrekk vi verdsetter i vår kultur. Ved inntak av alkohol aktiveres de samme delene av hjernen som aktiveres når vi opplever nærhet og glede i relasjon til andre mennesker (Lossius, 2011). Og alkohol kan dermed forsterke gleden av å være sammen med andre mennesker (Ystrøm et al., 2012).

Alkoholens skadelige virkninger er mange og komplekse. Alkohol brytes hovedsakelig ned i leveren. På grunn av at alkohol kan passere gjennom kroppens cellemembraner og over blod-hjernebarrieren, påvirker alkohol sentralnervesystemet. Påvirkning av alkohol på sentralnervesystemet har komplekse virkningsmekanismer med store individuelle forskjeller, i forhold til kjønn, generell helse, individuell sårbarhet og ytre sosiale forhold. Eksempelvis kan alkoholpåvirkning føre til økt lykkefølelse, redusert feilkontroll, økt impulsivitet, kritikkkløshet og nedsatt hukommelse. Ved høy promille inntreer svekket hukommelse og fare for bevissthetsreduksjon. De helsemessige konsekvensene innbefatter også økt risikovillighet og redusert bedømmelsesevne med økt risiko for skader, ulykker og vold. Langvarig høyt forbruk gir, på grunn av skader i en rekke indre organer, fare for leverskade, hjerte kar lidelser eller økt risiko for enkelte kreft former. Langvarig alkoholforbruk kan på sikt gi varige endringer i kognitiv fungering der evnen til nylæring og hukommelsen blir varig nedsatt (Mørland, 2003; Folkehelseinstituttet, 2014; Charter et al., 2009).

I Norge er myndighetenes råd om alkoholforbruk til friske mennesker å ikke overstige 7 enheter i uka for kvinner og 14 for menn. Drikking for beruselse eller bingedrikking regnes som 4 enheter per drikkeepisode for kvinner og 6 enheter for menn. Tallene er ikke absolutte

og sikre, da det er individuelle forskjeller i sårbarhet både for kvinner og menn. WHO anbefaler at et alkoholforbruk med lav risiko ikke bør overstige 20 gram alkohol per dag inntil 5 dager i uka (Room et al., 2005).

2.3 Ungdom og sårbarhet

Alle ungdommer har både individuelle indre og ytre risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer, men det er store individuelle forskjeller. Det er forsket mye på ungdom og sårbarhet og dette er nødvendig bakgrunnskunnskap i møte med ungdom for å forebygge uheldige livsvalg på flere områder (Kvelling, 2006). Tall viser at både individuell og sosial sårbarhet er sterkt medvirkende til risiko for å utvikle et skadelig forbruksmønster og alkoholavhengighet. Utviklingen av en rusavhengighet er kompleks og den er også sosialt urettferdig (Lossius, 2011). Samtidig er det ikke en lovmessig summarisk sammenheng mellom risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer og risiko for å etablere for eksempel et risikofylt alkoholforbruk. Mange klarer seg godt og det er lite forskning på kompleksiteten i dette feltet (Borge 2010; Iversen, 2013).

Ungdom drikker fordi det er gøy og tenker mindre på risiko for alvorlig sykdom og død. Det vil si at hvor mye hver enkelt vil tåle av risiko er individuell. Likeledes er forventningen om potensiell gevinst, opplevelsen av sosial mestring og tilhørighet, i de ulike situasjoner forskjellig. Ungdommer vurderer alvorlighetsgraden av den potensielle risiko, oppsannsynligheten for at noe vil skje. Den enkeltes tiltro til sin egen helse, styrke og mestringsevne, personens selvtillit og selvfølelse, vil være med å påvirke valget (Pechmann, 2003). Litteratur viser at mennesker vurderer ulike faktorer i sin håndtering av opplevd risiko, egen sårbarhet regnes ofte som lav i ungdomstiden. Tall viser at mange ungdommer drikker mye og da er det lett å tenke at det ikke er så farlig og at de helsemessige omkostningene er lave og at langtidsskader er noe som kanskje skjer i fremtiden en gang. Avgjørende for individers valg der og da kan påvirkes av om konsekvensene kommer i nær fremtid, eller om det bare mulig kan skje i fjern fremtid (Skog, 2012; Bunkholdt, 2010).

Grenseprøving og risikotaking er en del av ungdommers naturlige utvikling også når det gjelder rusmidler (Bunkholdt, 2010). Personlighet er med på å regulere den enkeltes atferd i ungdomsårene og tidlig voksen alder. Forskning viser at to ulike personlighetstrekk predikerer for økt sannsynlighet for å utvikle et risikofylt forbruksmønster. De utadvendte og

spenningssøkende er mer tilbøyelige til å prøve ut alkohol. De drikker gjerne mer og tar større sjanser enn annen ungdom (Kuntsche et al., 2006). De engstelige er mer forsiktige i sin utprøving og de er dermed mer sårbare for økt alkoholforbruk da alkoholens virkning kan kompensere for forsiktigheten og det blir lettere å være en del av gruppen (Lossius, 2011; Kvello, 2006).

2.3.1 Hvorfor er forebygging viktig?

Undersøkelser viser som forventet at det er en klar sammenheng mellom forekomsten av høyt forbruk, hard episodisk drikking og økt risiko for alkoholrelaterte skader. Et høyt alkoholforbruk over tid kan føre til alkoholrelaterte skade og utvikling av alkoholavhengighet. De med hyppig frekvens av hard episodisk drikking er mest utsatt for skader. Dette er i antall en relativt liten gruppe mennesker. De fleste alkoholrelaterte skader oppstår blant de med et moderat drikkemønster, altså mennesker som ikke umiddelbart er i høyrisikogruppen for alkoholskade, fordi dette omfatter et betydelig antall mennesker. Undersøkelsen viste at yngre menn skader seg mest. Menn som oppsøker sykehus med alkoholrelaterte skader er i gjennomsnitt 13 år yngre enn gjennomsnittet for de som oppsøker helsehjelp på grunn av andre former for ulykker (Rossow et al., 2013). Alkoholrelaterte skader utgjør en vesentlig del av akutte skader som trenger behandling av helsevesenet, spesielt i helgene.

Totalkonsummodellen synes å ha internasjonal relevans da det er gjort lignende funn også i Afrikanske land (Rossow & Clausen, 2013). Blant de som drikker alkohol i USA, står en liten gruppe mennesker for en relativt høy prosent av det totale alkoholkonsumet (Greenfield & Rogers, 1999). Dette fører til konklusjonen om at forebygging er nødvendig på ulike nivå. Det må settes inn tiltak og eventuelt behandling overfor de med problematisk forhold til alkohol. Like viktig er det imidlertid å sette inn tiltak overfor de med et moderat forhold til alkohol da de er den største gruppen og følgelig er det mange som utsettes for helseskade. I forhold til ungdom er det derfor viktig å støtte motivasjon mot et forbruksmønster som ikke utsetter dem for risiko for helseskade verken på kort eller lang sikt. En ny undersøkelse viser en klar sammenheng mellom det totale alkoholforbruket blant ungdom og samlet risiko for skade. Dette viser at om gjennomsnittsforbruket reduseres vil også antall stordrikkere bli lavere (Brunborg et al., 2014).

2.4 Teoretisk bakgrunn

For å sikre kvalitet i forskningen er det viktig å erkjenne og være åpen eget teoretisk ståsted med hensyn til valg av metode og design i datainnsamling og analyse. Videre må det gjøres rede for de teoretiske konstruksjoner som er brukt som forståelse i tolking av funn som er gjort (Braun & Clarke, 2006). Oppgavens funn ble beskrevet nær informantenes fortelling som mulig. For å søke å fortolke mening og sammenhenger i de funn som er gjort, i et mer abstrakt, teoretisk perspektiv er det valgt å bruke Eriksons modell for barn og unges psykososiale utvikling, samt Self Determination Theory utviklet av Deci og Rynas, på norsk kalles teorien motivasjonsteori.

2.4.1 Utviklingsteori

Studien bygger på behovet for ytterligere empiri om ungdom og motivasjon for måteholdenhet i forhold til alkohol. Utviklingsteori slik den er beskrevet i Erik H. Erikson, er teori om barn og ungdoms utvikling av identitet og personlighet ligger innenfor psykodynamisk, psykososial referanseramme. Teorien legger vekt på behovsdekning og identifisering som viktige drivkrefter i utviklingen av menneskets ego. Mennesker starter tidlig med å etterligne andre betydningsfulle mennesker de vil identifisere seg med (Erikson, 1968). Teorien beskriver fem trinn i utviklingen. Fase en, den orale fasen frem til 1,5 år, handler om barnets behov og samspill med nære andre. Barnet utvikler trygghet og tillit versus utrygghet mistillit til andre mennesker. I fase to, autonomi 1,5 til 3 år, strever barnet å utvikle selvstendighet gjennom opplevd mestring og trygg grensesetting. Barnet utvikler selvstendighet og selvverd versus skam og tvil på seg selv. Fase tre, initiativ fasen fra ca. 3,5 til 5 år, er preget av nysgjerrig utforskertrang. De har økt selvstendighet og opplever mestring om omgivelsene legger til rette for det. Fortsatt er trygg grensesetting viktig. Barnet utvikler initiativ og stolthet versus passivitet og skyldfølelse. I fase fire, ferdighetsfasen fra ca. 6 år til puberteten, utvikler barnet seg gjennom samhandling med andre og skolegang ansvarlighet og produktivitet innenfor tydeligere rammer og sosiale sammenhenger. Barnet utvikler arbeidsglede, flid og lærelyst versus mindreverd med tilhørende passivitet. Fase fem, pubertet, er ifølge Erikson preget av utviklingen av ego og identitet. Her vil oppfattelsen av hvem man er alene og sammen med andre, utvikles. Ved sunn progresjon utvikler ungdom en tydelig, trygg og fast identitet versus utrygg identitet, med fare for rolleforvirring. Hvordan utfordringen i en fase løses, påvirker evnen til å løse neste fase, eller utviklingsutfordringer.

Utviklingen gjennom fasene legger grunnlaget for menneskes psykiske og sosiale utvikling og har grunnleggende betydning for livet videre. Grunnlaget påvirker hvordan mennesker utvikler og forandrer seg gjennom hele livet (Erikson, 1968; Bunkholdt, 2010).

Ungdom ønsker bekreftelse på sin identitet gjennom å bli sett av andre. Å mestre de normative forventningene og krav til atferd og å finne sin plass i meningsfylte sammenhenger sammen med andre er grunnleggende menneskelig behov og gir viktige bidrag til en trygg identitet I ungdomstiden og ung voksen alder utvides den sosiale arena og man blir introdusert i nye grupper gjennom fritid, utdanning og jobb. Likheter med gruppen gir også tilhørighet, og dermed identitet. De som avviker skaper utrygghet hos individ og gruppe og blir derfor en trussel mot trygg identitet. Dette kan ramme individet men også andre medlemmer i gruppen da mistilpasning kan føre til sanksjoner av ulik art (Erikson, 1968; Borge, 2010).

2.4.2 Motivasjonsteori

Self Determination Theory, kalt Motivasjonsteori på norsk, er utviklet av Deci og Ryans gjennom de siste tiår. Teorien er teoretisk forståelse av begrepet motivasjon og bygger på en grunnleggende antakelse om at mennesket har en indre drivkraft eller motivasjon for utvikling og vekst, en utvikling fra ytre styrt til indre motivasjon. Å oppnå autonomi er altså et grunnleggende menneskelig behov. Teorien beskriver motivasjon og handling som et samspill mellom de psykologiske behovene autonomi, tilhørighet og mestring. Autonomi krever utvikling av evnen til å relatere til andre mennesker og utvikle et selvstendig ego med internaliserte verdier og holdninger (Deci & Ryan, 2002). Teorien har likhetstrekk med metoden Motiverende Intervju, som brukes i tilnærming overfor pasienter der endring av uheldige etablerte vaner er i fokus (Miller & Rollnic, 2012) Ungdom er naturlig utforskende på nye roller og arenaer på vei mot voksen identitet. Motivasjon som fører til endring handler om lyst, bevissthet og handling. Personen må ønske utfallet og ha tro på at handlingen fører frem til resultatet. Videre må personen velge handlingen og videre ha ferdigheter til å gjennomføre og til slutt må personen være bevist på at det er en selv som velger og ta ansvar for egne valg (Rose & Walters, 2012). Det motsatte oppstår når mennesker har færre positive intensjoner, mindre tro på å nå sine mål, opplever mindre lykke knyttet til måloppnåelse og mindre forventet sorg over ikke å oppnå mål. De forventer lengre tid til måloppnåelse og opplever mindre forpliktelse i å nå sine mål, dette gir en mindre opplevd kontroll over mulig

måloppnåelse (Schamloo & Cox, 2010). Indre motivasjon og følelse av kontroll er positivt korrelert med adaptiv motivasjon.

Teorien beskriver gjennom en skjematisk utvikling i fire utviklingstrinn med gradvis utvikling fra ytre til indre regulert motivasjon (Deci & Ryan, 2002). I første trinn skjer reguleringen utenfor personen. Motivasjonen bestemmes av ytre krefter og kan oppleves som ytre direkte eller indirekte press, frykt for straff eller det kan komme fra indre impulser personen ikke opplever som egne. Det kan beskrives som en motivasjon som oppstår for å få belønning eller unngå ubehag eller straff. Dette er en umoden regulering, et nivå en naturlig ser hos små barn.

I det andre trinnet er motivasjon fortsatt avhengig av ytre regulering og den kan beskrives som psykisk, fysiske og sosiale faktorer som aktiverer og opprettholde en aktivitet til en når målet. Personen selv vil sannsynlig oppfatte at sin atferd som eget et valgt, fordi det føles riktig. Dersom den den eksterne motivasjonen fjernes vil atferden sannsynlig opphøre. Slik motivasjon er ikke stabil og integrert i eget selv, og vil følgelig ikke være konstant (Rose & Walters, 2012; Deci & Ryan, 2002). Dette trinnet er typisk for barn som er litt større og som fortsatt er avhengig for eksempel av autoriteters tilstedeværelse for å gjennomføre en oppgave. Ungdommer, og for så vidt også andre, kan fortsatt være på dette trinnet i situasjoner som er følelsesmessig eller relasjonelt utfordrende, for eksempel i situasjoner der valget står mellom umiddelbar belønning eller mulig belønning i fremtiden en gang. Spesielt derom aktiviteten ikke oppleves som meningsbærende i situasjonen.

I det tredje trinnet har personen en begynnende regulering og opplevelse av en identitet og et ego. Identiteten er derimot ennå ikke stabil og avhengig av ego støttende omgivelser for å holde ut over tid. Valg er ikke alltid styrt ut fra veldefinerte indre verdier og holdninger og mangler en personlig integrert årsakssammenheng. Indre motivasjon oppstår når en aktivitet utføres på grunn av interesse for selve aktiviteten, og aktiviteten oppleves som belønning nok. Mennesket utfører den ønskede atferd fordi de setter pris på begrunnelsen for atferdsendring og oppriktig ønsker utfallet. Motivasjon er ikke en statisk størrelse, den har ulik styrke og kan variere over tid. Motivasjon er en kontekstuell og påvirkes av konkurrerende motivasjon, individ, kultur og samfunn. Det knyttes høyere grad av motivasjon til det som oppleves meningsfullt (Rose & Walters, 2012). Dette trinnet er normalt i ungdomstiden, der utprøving av identitet og roller er en del av normalutviklingen. Å trene for å se bra ut eller å lese for å gjøre det bra på eksamen, er eksempler på aktiviteter der ungdom typisk motiveres av

aktiviteten og holder ut over tid for å oppnå belønning lengre fremme, uten at atferden nødvendigvis er knyttet til dypere holdninger og verdivalg og er integrert som en del av ungdommens identitet.

I fjerde og siste trinnet er motivasjonen indre styrt. Det vil si den viser til motiver som ligger i individets egen opplevelsesverden, og hvor aktiviteten brukes som et instrument for å oppnå opplevelsen av mestring og autonomi (Haukedal, 2008). En indre motiverte aktivitet kan forstås som en aktivitet motivert ut fra opplevelsen av å være kompetent og autonom (Deci et al., 1999). Individet opplever handlingen som meningsbærende og autonom og en handling trenger ikke å være upåvirket av ytre kilder for å være autonom. Når personen kjenner initiativ og verdi knyttet til handlingen, vedkjenner seg påvirkningskilden og godtar dens krav oppleves handlingen like fullt som autonom. (Bergstøl & Schistad, 2007) Hun eller han tror på formålet med handlingen og at handlingen vil gi ønsket resultat. Hun har ferdigheter til å utføre handlingen og opplever selv å være den som utfører. En person som er indre motivert, trygg i egen identitet, har tendens til å fortsette å ta sunne selvbestemt valg (Deci & Ryan, 2002). Dette er en moden, voksen regulering som krever trygg identitet og et stabilt selv. Mennesker ønsker å være aktive, mestre og ha betydning for andre mennesker. Motivasjonsteori beskriver tre grunnleggende psykologiske behov; autonomi, mestring og tilknytning.

Det første grunnleggende behovet autonomi kan beskrives som individets trang til å oppleve seg som kilden til egen atferd, å kunne ta egne valg ut fra egne interesser og verdier og handle som et selvstendig individ og ikke som følge av ytre press. (Bergstøl, & Schistad, 2007). Personer som er indre motivert vil ha tendens til stabile sunne valg (Rose & Walters, 2012). Autonomi referer til et indre valg som kommer fra personen selv, ikke som et kognitivt konsept, men som en dypere mer integrert funksjon. Selvstendig atferd som er godkjent av selvet og en opplever seg selv som ansvarlig for valget (Deci & Ryan, 1987).

Den andre grunnleggende behov er mestring, det å oppfatte seg selv som er en dyktig og effektiv person. Behovet for å oppleve mestring er et individs oppfatning av hans eller hennes atferd som fritt valgt, og som påvirker måten han eller hun oppfatter eksterne eventualiteter. Motivasjonen for mestring er høyest når personen ønsker den aktuelle atferden. Og videre når personen selv kan prioritere mellom ulike aktuelle valg etter opplevd verdi og videre kjenner at en selv har evner til måloppnåelse. Mestring forsterkes av positive tilbakemeldinger og utfordringer som personen selv har forutsetninger for å kunne klare (Rose & Walters, 2012).

Det tredje behovet er ønsket om tilhørighet og sosial deltakelse er grunnleggende i menneskers utvikling. Behovet er psykologisk og det handler ikke om å oppnå bestemte målsetninger i forhold til andre, men om følelsen av å være trygt integrert i gruppen (Erikson, 1968). Mennesker har en indre motivasjon for sosialt liv og har behov for å føle tilknytning og tilhørighet og å kunne gi og motta kjærlighet og varme (Ryan & Deci, 2000). Trygg tilhørighet eller tilknytning gjør at man tåler mer usikkerhet på andre arenaer. Ungdom står overfor mange ulike valgsituasjoner i sin utprøving mot voksenverden. I mange tilfeller kan de oppleve å måtte prioritere mellom behovene. Behov for deltagelse kan komme i konflikt med egne holdninger og dermed autonomi.

2.5 Avgrensing av oppgaven

Bakgrunnen for studien er å finne ut hva som motiverer «normalungdom» til å reflektere over eget alkoholforbruk og hva de selv sier motiverer dem til et ikke skadelig alkoholforbruk. Ut fra litteratur og samsykelighet, vet man at flere av ungdommene vil være sårbare for å rammes av både kortsiktig og langsiktig rusrelatert helseskade, rusmiddelavhengighet eller rusrelatert psykisk lidelse. Somatisk helseskade på grunn av overforbruk av alkohol er godt dokumentert (Storvoll et al., 2010). Denne oppgaven går ikke inn i problematikk vedrørende alkoholforbruk og somatisk skade. Det er godt dokumentert at det er høy grad av komorbiditet mellom psykisk lidelse og rusmiddelmisbruk (Arefjord, 2011; Mueser et al., 2006). Tema bruk eller misbruk av rusmidler og samtidig psykiske lidelse er stort og omfattende og vil ikke være en del av denne oppgaven.

2.6 Noen sentrale begreper

Noen begreper brukt i rapporten trenger en nærmere definisjon:

Begrepet, *Ungdommene*, er brukt som beskrivelse om funn på tvers av klassifisering. Funnene er ikke klassifisert etter alder, kjønn eller rolle, student eller skoleelev.

Ordene, *Guttene eller jentene*, er brukt om beskrivelse av funn i fokusgruppeintervjuene, der funnene er klassifisert etter kjønn.

Betegnelsen, *Studentene*, er brukt når innholdet i dybdeintervjuene er beskrevet.

I denne oppgaven legges det ikke vekt på begreper som bruk og misbruk av alkohol. I stedet brukes begreper som *moderat forbruk* og *riskabelt- eller høyt forbruk*. Begreper som

helseskadelig forbruksmønster eller forbruk med høy risiko benyttes også, uten at det defineres noen klare kriterier for ordene.

3 Forskningsprosessen

Studien er et ledd i et masterstudium ved Institutt for Klinisk Medisin ved Universitetet i Oslo. Bakgrunnen for valg av tema var interessen for ungdom og alkoholvaner og hva som motiverte ungdom til å mestre eget alkoholforbruk. Prosessen er fulgt og veiledet av psykolog og forsker ved Senter for Rus- og avhengighetsforskning, Ayna Johansen.

Inklusjonskriteriene i studien var at all deltagelse var frivillig. Jeg gjorde henvendelse til ungdommer fra 18 år og oppover da er dette gir informantene rett til selv å skrive under informert samtykke. Videre er det 18 års aldersgrense for kjøp av alkohol i Norge og studiens hensikt var å undersøke motivasjon og antagelsen var at informanter over 18 år kan snakke mer fritt. De slipper å ta hensyn til forestillinger om forskerens personlige syn på alkoholkonsum under 18 år, de slipper eventuell bekymring for brudd på taushetsplikt i forbindelse med aldersgrenser og videre eventuelle sanksjoner i forbindelse med dette. Videre skulle alle ungdommene som skulle inkluderes i studien ha et forhold til alkohol.

Datagrunnlaget er, som beskrevet under, hentet fra to ulike kilder.

3.1 Innhenting av data

Studien hadde nødvendige godkjenninger fra Regional Etisk Komite Sør-Øst, REK.

Tilgangen til fokusgruppeintervjuene ble gitt gjennom pågående forskningsprosjekt ved Senter for Rus og Avhengighetsforskning (SERAF). Fire individuelle dybdeintervju forelå ferdig transkribert ved studiens oppstart.

Flere videregående skoler ble kontaktet via e-post til skoleledelsene og to skoler ville være med på prosjektet. Prosjektet ble godkjent av skoleledelsene, men det kom til ulik løsning ved de forskjellige skolene. Klasselærere tok forespørselen om interesse for deltagelse opp i sine respektive klasser. Ved den ene skolen ble fokusgruppen sett på som en del av skolens undervisningstilbud den dagen og foregikk i skoletiden. Deltagelsen var likevel frivillig. De som ikke ønsket å delta fikk annet opplegg og det ble ikke registrert fravær. Fokusgruppen foregikk i et klasserom i skoletiden. Det var kun moderator og informanter tilstede i klasserommet. Ved den andre skolen ble det informert om prosjektet i klassene og det var opp til den enkelte å delta. De som ønsket å delta tok direkte kontakt med studiens forfatter via oppgitt e-post adresse. Gruppesamlingen ble avholdt på kveldstid utenfor skolen, i et lånt møterom. Kun deltakerne og moderator var tilstede i rommet.

Gruppen startet med at deltakerne presenterte seg for hverandre med fornavn. De hadde fått muntlig informasjon om tema for gruppen fra skolen, basert på informasjon som var sendt ut til skolene via e-post. Det ble gitt muntlig kortfattet informasjon om prosjektet. Videre ble de informert om frivillighet og taushetsplikt og deltakerne ble oppfordret til å vise respekt overfor hverandre. Fokusgruppene varte om lag 80 til 90 minutter. Alle informantene skrev under informert samtykke. Fokusgruppeintervjuene ble gjort av oppgavens forfatter og tatt opp på bånd.

To av informantene i den ene fokusgruppen valgte å forlate gruppen før gruppesesjonen var avsluttet og en deltaker trakk seg før den andre fokusgruppen startet. Dette er i tråd med etiske retningslinjer som sier at informantene som deltar når som helst kan avslutte sin deltagelse i prosjektet (Fossheim, 2009; Tjora, 2012). I etterkant av begge fokusgruppene ble det gjort en kort oppsummering av informasjonen som ble gitt i forkant. Til slutt ble det informert om at hvis noen hadde bekymringer knyttet til alkohol eller andre rusmidler i forbindelse med gruppesamtalen, var det viktig å ta kontakt med noen de hadde tillit til. De fikk informasjon om lokal, kommunal helsestasjon for ungdom og helsesøster på aktuell skole.

3.1.1 Utvalg

Fokuset i studien er å hente informasjon om hvordan normalungdom opplever motivasjon til et ikke helseskadelig forbruk av alkohol. I forbindelse med utprøving av et interaktivt dataprogram for endring av alkoholvaner blant studenter, var fire dybdeintervjuer tilgjengelig for analyse. Rekrutteringen er beskrevet i Brendryens rapport (Brendryen, 2011). Et kvalitativt intervju skal innhente ny kunnskap om de fenomenene man vil undersøke (Kvale og Brinkmann, 2009). I tillegg valgte jeg å snakke med ungdommer i videregående skole. De var noe yngre enn studentene, men samtidig var de i ferd med å avslutte videregående opplæring. Flere skulle ut i studenttilværelsen i nær fremtid.

Ungdommene representerte et tilfeldig utvalg fra videregående skole og studiesituasjon, og er ikke rekruttert ut fra et allerede kjent etablert uheldige drikkemønster. Alle ungdommer i Norge har rett til videregående utdanning og elevene i videregående skole representerer ungdomspopulasjonen i sitt alderstrinn. Det å studere er relativt vanlig, slik at gruppen studenter omfatter en stor del av ungdomsgruppen. Deltakerne skal helst utgjøre et tverrsnitt av den definerte målgruppen (Phil & Vikøren, 2012). alkohol. Fokusgruppene var kjønnsdelte

og besto av en guttegruppe og en jentegruppe. Guttegruppen besto av ti gutter i alderen fra 18 til 19 år, alle guttene gikk i samme klasse. To av guttene var lite aktive og valgte å forlate gruppen 15 min før slutt. Seks jenter hadde meldt seg til deltakelse i gruppen, en trakk seg rett før gruppen startet. Jentegruppen besto da av fem personer fra 18 til 21 år, og alle deltok i hele gruppesesjonen. Jentene kom fra to ulike klasser, men kjente til hverandre fra skolehverdagen.

Begge metodene individuelle intervju og fokusgrupper ble brukt for å utforske fenomenet motivasjon for måtehold. Metodene ble brukt med ulike grupper av deltakere. Det interessante ved bruk av fokusgrupper i tillegg til dybdeintervju, var tilgangen til ungdommenes refleksjon rundt spørsmålene om felles tema (Kvale & Brinkmann, 2009). Funnene ble analysert på tvers av data, noe som kan kvalitetssikre funnene (Lambert & Loiselle, 2007).

3.2 Intervjuene

3.2.1 Dybdeintervjuene

Det kvalitative forskningsintervjuet forsøker å se verden fra informantenes perspektiv og få frem betydningen av folks erfaringer. Metoden er derfor velegnet til å undersøke menneskers livsverden og betydningen av denne (Kvale & Brinkmann, 2009). Individuelle intervjuer forutsetter at spørsmålene er formulert riktig, slik at deltakerne svarer på dem ut fra sin erfaring og virkelighet (Lambert & Loiselle, 2007). For å inspirere til samtale om egen motivasjon i forhold til egen alkoholvaner, hadde studentene blitt introdusert for og prøvd ut det interaktive dataprogrammet Balance, som stimulusmateriale for å fremme motivasjonen for å snakke om tema. Bruk av stimulusmateriale er en metode for å lette introduksjonen til tema under intervjuing (Tjora, 2012). De fire dybdeintervjuene ble gjort av annen intervjuer og intervjuene ble forelagt undertegnede ferdig transkribert og jeg har således forholdt meg til rådata i form av ferdig skrevne ord, men materialet fremsto som detaljert.

Stimulusmateriale

Balance er et todelt interaktivt dataprogram for å jobbe for bevisstgjøringen i forhold til eget alkoholforbruk og rette tiltakene i forhold til et mulig helseproblem på et så tidlig tidspunkt

som mulig. Målet med deltagelse i programmet er ikke totalavhold. Målet med deltagelse i programmet er økt kunnskap om eget alkoholforbruk og eventuell endring i alkoholforbruket i modererende retning, slik at flest mulig unngår alkoholrelaterte helse skader av ulik art på kort og langsikt. Del en, er en hurtigtest som gir tilbakemelding på eget alkoholkonsum. Del to er et program over noen uker som gir råd og hjelp for de som ønsker å redusere alkoholforbruket noe. Balance kan også være med å gi ungdom balansert kunnskap om alkohol og dens virkning. (Benderyen, 2011; AKAN.no).

3.2.2 Fokusgruppeintervjuene

Fokusgruppe er en form for gruppeintervjuer der man samler flere deltagere, gjerne 5 til 10 personer, for å snakke sammen om et ønsket tema. Fokusgrupper kan være et godt utgangspunkt om en ønsker å innhente erfaringer, holdninger eller synspunkter om et tema fra bestemte grupper eller sammenhenger (Malterud, 2013). Gruppeinteraksjoner kan fremheve likheter og forskjeller deltagerne imellom og gi fyldig informasjon både individuelle og kontekstuelle erfaringer og perspektiver. I tillegg til de personlige erfaringer omkring tema, kan fokusgrupper bidra med meninger og oppfatninger om et tema gjennom medlemmenes interaksjon med hverandre (Lambert & Loiselle, 2007). Fokusgruppen gir tilgang til annen type informasjon, da det gjennom dynamikken som foregår både mellom deltaker og moderator og mellom deltakerne skapes ny erkjennelse og kunnskap. Erfaring viser at det bør være en viss homogenitet i gruppene, da det kan gi en følelse av identifikasjon og samhørighet (Tjora, 2012).

I intervjusituasjonen skal moderator være styrende i forhold til å holde fokus på tema og sørge for at alle deltakerne får komme til orde. Moderator skal holde øye med den dynamiske prosessen i gruppen og sørger for nok trygghet for gruppemedlemmene slik at de fritt kan ytre seg. For å få fyldig informasjon, var det underveis nødvendig å dreie samtalen i ønsket retning med utfyllende spørsmål ut fra tema og overordnede spørsmål. Vurderingene underveis var: Hvor aktiv eller passiv skulle moderator være med utfyllende spørsmål? Var det tema informantene ikke ønsket å belyse videre? Skulle det stille oppfølgende spørsmål åpent i gruppen, eller skulle det gjøres henvendelse til en enkelt deltager? Altså måtte det fattes metodiske beslutninger underveis i intervjuet. Utfyllende spørsmål er også med på å sikre at intervjuer forstår meningsinnholdet i det som blir sagt og er således en kvalitetssikring underveis (Kvale og Brinkmann, 2009).

Det sentrale spørsmålet konkretisert gjennom problemformuleringen, er et bredt formulert spørsmål med den hensikt å utforske det sentrale fenomenet eller konseptet i en studie. Ut fra problemformuleringen, formuleres deretter delspørsmål for mer utfyllende informasjon (Creswell, 2014). Ut fra denne studiens problemformulering og tema, ble fokusgruppeintervjuene ledet ut fra følgende fem åpne overordnede spørsmål.

1. Hva slags forhold har dere til alkohol?
2. Hvilken kunnskap har dere om relasjonen mellom alkohol, forbruk og helse?
3. Hvor mye er greit og drikke, hvor ofte og i hvilke situasjoner?
4. Hva motiverer dere til å redusere alkoholforbruket?
5. Er det noe som i enkelte situasjoner motiverer dere til å la være å drikke alkohol?

4 Metode

4.1 Grunnleggende antagelser

I denne studien benyttes fenomenologisk analyse og beskrivelse av funn som metode og studien bygger videre på et hermeneutisk perspektiv på fortolkning av mening. Studien bygger således på en kombinasjon av hermeneutisk- fenomenologisk teorier (Kvale & Brinkmann, 2009; Malterud, 2013).

Fenomenologi som teori ble grunnlagt av Edmund Husserls (1859–1938) og kan forstås som en beskrivende teori i motsetning til andre årsaks forklarende teorier. Bruk av begrepet fenomenologi i psykologi, bygger på forståelse av begrepet som en «teorifri» og systematisk beskrivelse og analyse av personers tanker og utsagn, det vektlegges såkalte «meningsenheter» i en tekst (Malt, 2009). Målet er å få innblikk i menneskers livsverden ut fra individets perspektiv (Svendsen, 2011). Å beskrive menneskelige fenomen ut fra fenomenene selv, ut fra fenomenenes vesen eller betydning, i stedet for å forklare dem ut fra allerede kjent teori (Husserl, 1999). Fenomenologisk forskning gir nærhet til materialet og denne studien var opptatt av ungdommenes egen fortelling om motivasjon til måtehold. I forskning oversettes meningsenheter eller tema til språk og settes så sammen til en overordnet struktur eller teori. Mens det i fenomenologisk tilnærming søkes å illustrere hvordan fenomenene oppleves i egen livsverden vil en hermeneutisk tilnærming søke å fortolke meningen med fenomenet ut fra fenomenet (Holm-Hansen, 2010; Kvale & Brinkmann, 2009).

Hermeneutikk defineres som læren om fortolkning av tekst. Tolkningens mål er søken etter å forstå eller oppnå et meningsinnhold som kan gyldig gjøres og innbefatter også vurdering av informantens bakgrunn, situasjon og intensjon. Mening dannes gjennom hele prosessen, derfor er det å bevisstgjøre seg sine egne og tekstens horisonter, og å la denne bevisstheten være en del av den prosessen nødvendig kvalitetssikring. Begrepet den hermeneutiske sirkel, brukes som beskrivelse av prosessen rundt forskerens refleksjon. Absolutt objektivitet er en umulighet og mennesker kan aldri møte verden uten en forforståelse. En tolkning er et uttrykk som alltid kan være preget av forskerens forståelse. (Alnes, 2011; Pettersen, 2013). Vi er avhengige av språk for å fortolke og forstå verden, men språket er ikke nøytralt kan ikke kopiere virkeligheten. Det fordrer at forskeren har en sammenhengende forståelse av både

deskriptivt og fortolkende perspektiv. Det kreves at forskeren er bevist på sitt teoretiske ståsted og gjør rede for dette (Kvale & Brinkmann, 2009; Braun and Clarke, 2006).

Valget av forskningsdesign er begrunnet ut fra hva som var formålet med studien og tar utgangspunkt i et kvalitativt forskningsdesign, for å forsøke å finne svar på spørsmålene. Ved kvalitative metoder vil bearbeiding, analyse, systematisering, og fortolkning av data bidra med å bringe frem ulike fenomener og til å utvikle egnede begreper for å få ny eller økt innsikt i definert problemstilling (Malterud, 2013). I denne studien er den tematiske analysen nær ungdommenes egen forståelse og livsverden og fortolkningen bygger på informantenes egen fortelling om motivasjon. En tematisk analyse er en fleksibel tilnærming og gir mulighet til å bruke ulike teoretiske retninger (Braun & Clarke, 2006).

4.2 Tematisk analyse

I denne studien har jeg valgt å gjøre en tematisk analyse. Dette valget ble gjort med bakgrunn i den fleksible tilnærmingen metoden gir. I en kvalitativ studie er målet å produsere ny kunnskap, ikke reprodusere en forståelse som vi allerede har (Malterud, 2013). Kvalitativ tilnærming er variert og kompleks og ordet tematisk analyse er uklart avgrenset. Tematisk analyse er et grunnleggende verktøy i metode som kan brukes på tvers av ulike forskningsdesign. Denne analysen innebærer flere mulige fallgruver som mangelfull eller fraværende analyse, funn som ikke representerer hele datasettet og mangel på sammenheng mellom data og analytiske påstander (Braun & Clarke, 2006). Nærhet til materialet og veiledning gjennom prosessen kan være med å kvalitetssikre analysen (Kvale & Brinkmann, 2009).

Analysen skal gi grundige og abstraherte beskrivelser, som gir et grunnlag for utvikling av begreper som igjen kan utvikle teoretiske modeller (Malterud, 2011). Metoden kan identifisere, analysere og rapportere mønstre, eller gjentakende temaer i på tvers av kvalitative data, en fenomenologisk beskrivelse av og en detaljert forståelse for menneskers erfaring av virkeligheten (Braun & Clarke, 2006). Virkeligheten individet lever og erfarer i, kan beskrives som vår livsverden. Intervjuet gir innblikk i denne verden og gjennom en tematisk analyse forklares og abstraheres forståelsen av virkeligheten (Svendsen, 2011).

En annen beslutning er på hvilket nivå temaene skal identifiseres på, et eksplisitt, semantisk nivå for å forstå meningen i teksten, eller på et fortolkende nivå. I denne studien falt valget på

en semantisk analyse, da ønsket var å beskrive det informantene fortalte, så nær deres livsverden som mulig. I den første kodingen brukes formuleringer og begreper som allerede fantes i dataene for så videre å bevege seg mot en mer teoretisk overordnet beskrivelse (Tjora, 2012). Den analytiske prosessen innebar en semantisk beskrivelse av data, organisert etter mønster og oppsummering av tema for videre tolkning, der en søker et bredere mønster av mer teoretisk betydning. En tematisk analyse på tvers av datasett betyr å finne gjentatte mønster av mening. (Braun & Clarke, 2006). Valg av analysemodell i denne studien ble en tematisk analyse i seks trinn, en modell som beskrevet i en artikkel av Braun og Clarke (2006).

4.3 Den analytiske prosess

Intervjuene fra fokusgruppene og fire dybdeintervjuer er kvalitativt, tematisk analysert, etter en beskrivelse av tematisk analyse i seks trinn, beskrevet av Braun og Clarke (2006).

Analysemodellen er ikke lineær, man flytter seg mellom trinnene, og i praksis vil man kunne være på mange steder i modellen samtidig. Dette falt også naturlig gjennom arbeidet, etter som prosessen skred fremover. Materialet ble analysert etter en induktiv eller en teoretisk tematisk analyse. Induktiv tilnærming betyr at temaene er sterkt knyttet til dataene og dette krever tett kjennskap og nærhet til materialet gjennom hele prosessen fra rådata til konsepter eller teorier. En induktiv koding av data prøve å analysere og teoretisere felles koder eller tema ut fra rådata inn i en ramme, i motsetning til en deduktiv koding ut fra forskerens for forståelse eller teoretisk ståsted (Braun & Clarke, 2006; Tjora, 2012). Veiledning underveis gav nyttige innspill.

Første fase, er å gjøre seg godt kjent med materialet. For dybdeintervjuene var det å lese teksten gjentatte ganger og reflektere over hva informantene fortalte om tema. For fokusgruppeintervjuene var det å høre lydfile og transkribere en viktig del av det å gjøre seg kjent med materialet. Deretter å lese materialet grundig, flere ganger. Andre fase er å generere innledende koder, å identifisere hva som er interessant i datamaterialet og deretter starte å kode deler av teksten. Dette ble gjort ved å lese tekstene flere ganger og sette sammen tekst som tematisk omhandlet det samme. Det var også viktig å analysere de forskjellige delene av datasettet hver for seg og sammen. Deler ble brukt fargekoding og sammensetting i tabeller etter meningsfulle sammenhenger. Tredje fase er å søke etter overordnede temaer i teksten. Fasen begynner når teksten er ferdig kodet og en ser et bredere nivå av temaer.

Kodene skal sorteres inn i potensielle temaer, relevant for forskningen. Her er utfordringen å skille det relevante fra det mindre relevante. Fjerde fase er gjennomgang av temaene, det vil si å gjennomgå og revidere de aktuelle temaene, rydde og avgrense, slik at temaene fremstår logiske og sammenhengende. Utfordringen er å identifisere tema som har tilstrekkelig støtte i data, dette krever at en stadig går tilbake til den originale teksten og til tidligere grupperinger og tematiseringer. Femte fase er å definere temaene klart og navngi den. Arbeidet med fjerde og femte tema varte en stund og prosessen gikk frem og tilbake i flere runder. Veileder var til god hjelp i denne prosessen. Med bakgrunn i analysen er følgende fem temaer identifisert.

1. Beskyttelse av fysisk og psykisk helse
2. Beskyttelse av andre
3. Ytre regulering
4. Mestring av voksenrollen
5. Ønske om kunnskap

Sjette fase er å rapportere funnene og å skrive rapporten. For å beskrive fenomenene tydeligere og nær ungdommenes opplevelsesverden, er det valgt å bruke sitatene som de framsto ordrett transkribert fra lydbåndopptak (Braun & Clarke, 2006).

4.4 Rollen som forsker

Ideen om total objektivitet er en umulighet. Derfor er blikk på seg selv og rollen som forsker og åpenhet rundt dette, med på å sikre studiens kvalitet (Tjora, 2012). Dette kan synliggjøres i studien og rapporten gjennom tre ulike nivåer av forståelse. Den primære forståelsen synliggjøres gjennom nøyaktigheten i håndteringen av data, i denne studien ferdig tekst, lydfiler og transkribering av materialet. Det andre nivået den tolkende forståelsen, baserer seg på forståelsen av de mentale fenomener, gjennom beskrivelser ungdommene gjorde omkring spørsmålene. Forskerens forforståelse vil alltid kunne prege fortolkningen. Det tredje nivået omhandler de teoretiske konstruksjonene som anvendes i studien eller utvikles gjennom studien, og betegnes som den teoretiske forståelsen. Forståelsen går forbi den de konkrete beskrivelsene og over mot da abstraksjonen som er gjort (Maxwell, 2012). Det stilles krav til nøkternhet hos forskeren generelt og ved nærhet til fagområdet spesielt (Tjora, 2012). Som

forsker er jeg et menneske og mine egenskaper, mine holdninger, min kunnskap og mitt ytre, vil være en del av situasjonen.

4.5 Refleksivitet

Forskerens fysiske og psykiske kvaliteter og svakheter og forskerens kulturelle og faglige bakgrunn, vil påvirke hans eller hennes intellektuelle perspektiv på prosessen. Samhandlingen med informantene og veilederen vil også endre perspektivet og forståelse gjennom ulike deler av prosessen (Alnes, 2011). Det er lett å miste profesjonalitet og nødvendig avstand i møte med informasjon som er følelsesmessig ladet (Malterud, 2011).

Jeg arbeider til daglig innen rusbehandling. Deltakerne i fokusgruppene ble rekruttert fra nedslagsfeltet for dette helsetilbudet. Jeg kunne for noen av skolens ansatte eller deltakerne i fokusgruppen være kjent som behandler. Ingen av de personene som var i direkte kontakt, har vært i en kjent relasjon til mentor som behandler. Det ble valgt å være åpen på og informere om forskjellen ulikhet i roller som kliniker og behandler og som moderator og forsker. Jeg var også åpen på at denne studien var en oppgave i et masterprogram og at jeg derfor var å regne som student. Jeg har faglig interesse for tema og innehar kunnskap og erfaring fra fagfeltet. Erfaringen i å snakke med ungdom om bruk av rusmidler, å være aktiv, nøytral lytter, kan også åpne opp for muligheter. Det er intervjuers ansvar å lage trygge rammer slik at informanter kan svare fritt på spørsmålene uten å ta hensyn til intervjueren (Kvale og Brinkmann, 2009).

4.5.1 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet handler om studiens pålitelighet. Er det sannsynlig at studien kan gjentas med lignende resultatet av en annen forsker ved annet forsknings tidspunkt og (Kvale & Brinkmann, 2009). Utgangspunktet for en god analyse krever åpenhet omkring eget teoretiske ståsted. Tematisk analyse innebærer flere valg underveis i prosessen, og disse valgene må tydeliggjøres for leseren. Hva som teller som et overordnet tema er spørsmål om utbredelse av funn innenfor hvert dataelement men også prevalens på tvers av hele datasettet. Valg av hvilke data som presenteres henger sammen med relevans for problemstillingen, om en ønsker en bredere beskrivelse av tema eller om en ønsker med dyptgående undersøkelse innenfor få tema (Braun & Clarke, 2006). For å kvalitetssikre data ble transkriberingen gjort

ordrett, analyse prosessen er fullført under veiledning og forsoningsprosessen er tydeliggjort gjennom skriftliggjøring. Imidlertid er datagrunnlaget lite og det er en utfordring som må tydeliggjøres i rapporten.

I all forskning er det viktig å ta stilling til generaliserbarheten i de funn vi gjør. En studies validitet handler først om undersøkelsen, undersøker det den skal undersøke (Braun & Clarke, 2006). Valg av datainnsamlingsmetode gir det rom for subjektivitet i fortolkning. Med hensyn til intern validitet er de beskrevne funnene nært knyttet til datamaterialet og temaene er hentet fra sentrale beskrivelser på tvers av datasettene. Analysen er drøftet med veileder underveis i prosessen. Temaene er derfor sannsynlig gyldige for disse ungdommene og drøftingen opp mot andre studier er åpen og viser i flere tilfeller støttende funn (Malterud, 2011). Vurdering av ekstern validitet, det vil si å vurdere om funnene er overførbare i andre sammenhenger, er alltid en utfordring i kvalitativ forskning. Ingen kunnskap er allmenngyldig under alle forhold (Kvale & Brinkmann, 2009). Studien omhandler et komplekst tema der mange faktorer spiller inn, som kultur, kjønn, alder og så videre. Funn av tema på tvers i materialet styrker validitet, men i en større undersøkelse kunne det vært gjort flere fokusgruppeintervjuer, gjerne også med større geografisk spredning. Videre kunne det vært gjort nye intervjuer med noen av deltakerne i fokusgruppen, for å etterprøve verdien i de funn som er beskrevet. Ungdommene opplevdes imidlertid som åpne i intervjusituasjonen og de representerte et tilfeldig utvalg med individuell og ulikt forhold til alkohol og drikkemønster, noe som også kom frem i diskusjonen dem imellom.

4.5.2 Transparens

En definisjon av ordet metode er «veien til målet». For å sikre at en studie er transparent må en studies mål og metodevalg i prosessen gjøres kjent underveis og i den skrevne rapporten (Kvale & Brinkmann, 2009). Kvalitetssikring gjennom prosessen på ulike vis ved å gå tilbake til data, søke relevant litteratur og motta veiledning, foregikk gjennom alle stadier i studien. Denne rapporten har også å beskrive faglige og metodiske utfordringer underveis. Det er gjennom arbeidet med studiet gjort grundig rede for de valg som er gjort underveis og hvordan studien praktisk har forløpt. Transparens, høy grad av gjennomsiktighet, er viktig for å sikre at de metodiske valg underveis i prosessen blir synlig for leseren (Braun & Clarke, 2006). Kvalitetssikring gjennom prosessen på ulike vis, ved å gå tilbake til data, søke relevant litteratur og motta veiledning foregikk gjennom alle stadier i studien. Denne rapporten har

også å beskrive faglige og metodiske utfordringer underveis. Det er også gjort rede for grunnleggende antagelser og teoretiske psykologiske forståelser og litteratur som ligger til grunn for tolkningen av de funn som er gjort. Målet er at de valg som er gjort underveis, de teorier som har vært brukt og hvilke dilemma som har oppstått, må redegjøres grundig for i rapporten (Tjora, 2012).

4.6 Etiske vurderinger

Etiske vurderinger skal følge hele forløpet i all forskning. Prosjektet hadde i utgangspunktet de nødvendige godkjenninger fra REK, vedtaksnummer 2009/971 D. Alle informantene skrev under informert samtykke i tråd med gjeldende retningslinjer.

Informantene er rekruttert blant normalungdom i videregående skole og studiesituasjon og de representerer som gruppe ingen spesiell sårbarhet. Å svare på spørsmål om egen- og andre ungdommers drikkekultur, kan for noen være forbundet med sårbarhet og skam. Informanten fikk informasjon om at funnene ville bli anonymisert i forbindelse med transkriberingen og i anonymisert form bli presentert i en skriftlig oppgave. Ingen av informantene uttrykte betenkeligheter med dette. Alle deltakerne ble informert om frivillighet i deltagelse og moderators taushetsplikt. Deltakerne ble også oppfordret til taushetsplikt overfor hverandre, for det som ble delt i fokusgruppene.

Alle informantene var ukjente for moderator før intervjusituasjonen og sto slik ikke i noen form for tillits- eller avhengighetsforhold til moderator. Det intervjuet som foregikk i skoletiden var en del av undervisningsopplegget den dagen og var på skolens område. Deltagelse var frivillig og det hadde således ingen konsekvenser for de som valgte å ikke delta, de fikk fri til å gjøre andre ting og det ble ikke ført fravær. Det andre gruppeintervjuet foregikk på annet nøytralt sted. Ingen fikk dekket transportkostnader ved å komme til intervjustedet. Ingen hadde lang reisevei men for noen krevdes det biltransport. Det må anses som en «ulempe» å selv organisere transport og å komme til møtestedet og videre å bruke av egen fritid på en gruppesesjon. Informantene i fokusgruppen fikk hvert sitt gavekort på to kinobilletter, med verdi på 220 kroner ved lokal kino som honorar for at de stilte opp. Informantene regnes ikke i å være økonomisk sårbare, eller at honoraret var av en slik størrelse at det påvirker dem til å delta i forskning som de ellers ikke ville ha deltatt i.

Vurderingen var at honoraret er i henhold til gjeldende normative retningslinjer og ikke til hinder for nøytral deltagelse (Fossheim, 2009; REK, 2009).

I nærområdet til noen av informantene i fokusgruppen, hadde det samme semester skjedd en alvorlig trafikkulykke der flere ungdommer var involvert og en ungdom døde. Sjåføren kjørte i alkoholpåvirket tilstand. Noen av deltakerne i fokusgruppene var i samme aldersgruppe som de involverte i trafikkulykken, men ingen hadde nær relasjon til de involverte i ulykken. Det er mulig at ulykken kan ha påvirket svarene til noen av deltakerne i forhold til spørsmål omkring alkohol og bilkjøring. Alle ble informert om muligheten for å oppsøke hjelp om de skulle bli bekymret for egen eller andres alkoholforbruk i etterkant av intervjuet. Dette ble vurdert som spesielt viktig da informantene var relativt ungen mennesker. De fikk nettadressen til aktuelle nettsider med hensyn til generell informasjon om alkohol og informasjon om kommunal helsestasjon for ungdom et lokalt kommunalt lavterskeltilbud, der man selv kan ta kontakt uten henvisning.

5 Resultater

5.1 Overordnede tema

Med bakgrunn i analysen er følgende fem temaer identifisert.

1. Beskyttelse av fysisk og psykisk helse
2. Beskyttelse av andre
3. Ytre regulering
4. Mestring av voksenrollen
5. Ønske om kunnskap

5.1.1 Beskyttelse av fysisk og psykisk helse

Det første tema handlet om at ungdommene var opptatt av risiko for akutte skader, både av fysisk og psykisk art. Disse bekymringene fremsto som kjønnet, det vil si at guttene snakket oftest og lettest om fysiske skader, mens jentene diskuterte fysiske skader men også flere bekymringer av psykisk art. Av ti gutter som deltok i fokusgruppen kjente fem stykker noen andre som hadde havnet på sykehus på grunn av akutt alkoholrelatert skade av ulik alvorlighet. Flere av jentene refererte også til lignende erfaringer. Det hyppigst forekommende var inntak av store mengder alkohol med påfølgende innleggelse i sykehus og pumping. De fortalte videre om fysiske skader som hjernerystelse og frostskafer i sammenheng med inntak av store mengder alkohol. Noen var bekymret for helserisikoen ved kjøp av illegale drikkevarer, mens andre mente at det var ganske trygt så lenge de kjent den som solgte drikkevarene. Noen ville at selgeren selv skulle drikke av varen først. Enkelte innrømmet at de ble mindre kritisk til hva de drakk etterhvert som de ble mer påvirket. Andre beholdt en stabil skepsis til alkohol av ukjent opphav. Jentene var generelt mer skeptiske enn guttene til å drikke noe de ikke viste hva var. Jentene uttrykte bekymringer for helseskade for eksempel blindhet om innholdet i flasken var ukjent. Videre var de bekymret for å miste kontrollen over beruselsen og egen atferd om alkoholprosenten var ukjent.

«Æææ, jeg mener altså det at du må greie å komme deg hjem igjen da... for eksempel.....

Slippe å bli pumpa....»

«Prøve å unngå sykehus da.»

Samtlige av jentene kjente på bekymringen for å miste kontroll over seg selv og bli utsatt for grenseoverskridelser, spesielt av seksuell karakter. Denne bekymringen forekom ikke hos guttene. Bekymringen virket klart regulerende på alkoholinntaket for jentene. Jentene var også kort innom tema aggresjon og vold. Det ble da beskrevet som en mer perifer observasjon de har gjort seg, noen mennesker utvikler økt aggresjon i beruset tilstand.

«For drikker du sånn at du sånn at du ikke har kontroll lengre, så kan man gjøre ting man angre på etterpå. Hvis man går så langt at man sovner og blacker ut helt, da kan man jo bli voldtatt og det kan skje både det ene og det andre med kroppen din... Som man kan slite med psykisk etterpå.»

Spesielt jentene var opptatt av at de ikke ønsket å drikke alkohol når de var lei seg eller i dårlig humør. Men også guttene var opptatt av at alkohol passet best i sammenheng med fest og moro, og ikke var egnet som trøst. Ungdommene nevnte psykisk ustabilitet som en alkoholutløst helserisiko. Jentene vektla dette i større grad enn guttene.

«Ja, det blir legevakst og det og det og det. Det blir alltid noe liksom. Ja, hun drikker alt for mye og så har hun sikkert mange tanker i hodet og så krasjer det.»

Flere hadde erfaringer med og refleksjon rundt at det var noen mennesker som på grunn av sin psykiske helse ikke burde drikke alkohol. De hadde ingen løsning på dilemmaet, annet enn at hver måtte ta ansvar for seg selv. En av guttene foreslo at noen måtte ha med seg tredjeperson som passet på, en slags støttekontakt. Jentene hadde mer tanker i retning av at alle må lære seg å ta ansvar. Både gutter og jenter refererer til denne typen atferd under beruselse som belastende for både individet og omgivelsene og direkte uønsket.

«De som sliter psykisk. Jeg har ei venninne og hver gang hun drikker går det alltid galt liksom. Det skjer alltid noe. Vi må alltid dra hjem. Hun ødelegger for alle andre, kan du si. Dem bør holde seg unna.»

Om den enkeltes drikkeatferd ble påvirket av at andre skadet seg, så det ut til å henge sammen med nærhet i relasjon til den som ble rammet og/eller opplevd alvorligheten av det inntrufne. Jo tettere relasjon til den skadede var, jo større sannsynlighet var det for at det påvirket drikkeatferden ved neste drikkeepisode. Skadens alvorlighet påvirket i noen grad drikkeatferden. Guttene var klar over at overstadig beruselse ikke var ufarlig og at det var

nødvendig med noe regulering. De brukte humor som forsvar og kunne på den måten problematisere det alvorlige i situasjonen.

«Nei, æææææ det er jo livsfarlig. Det kan være...ja...Det er ikke bra at noen dør vet du.....For å si det sånn.»

5.1.2 Beskyttelse av andre

Det andre tema handler om at informantene også var opptatt av å beskytte hverandre i situasjoner med drikking. På tvers av alder og kjønn, ble det diskutert situasjoner der det å innta alkohol var upassende eller uaktuelt. Ved samvær med små barn skal man for eksempel la være å drikke eller moderere inntaket. Foreldre må ta ansvar om noe skulle oppstå og de bør være gode eksempler for barna. Ungdommene mente at barna skulle slippe å høre om foreldre som dummet seg ut i beruset tilstand. Dette kom tydelig fram både i dybdeintervjuene og i fokusgruppene. Flere mente at sportsaktiviteter av ulik art gjorde drikking mindre attraktivt. Inntak av alkohol senket prestasjonsevnen og man ødela for seg selv, både på kort og lang sikt. Forpliktelsen i å følge opp skolearbeid virket også modererende. Jentene hadde en klar holdning til å ikke drikke alkohol under graviditet. De hadde integrert kunnskap om alkoholen skadevirkning på fosteret.

«Man er jo gravid i lag, - egentlig.»

Alle informantene i fokusgruppene var enige om at det å kjøre motorisert kjøretøy i påvirket tilstand var uaktuelt. Dette var ikke eget tema i dybdeintervjuene. En av guttene forsøkte å komme med noen humoristiske bemerkninger vedrørende «fyllekjøring», men han fikk ingen respons fra de andre deltakerne. Ungdommene viste tydelig at de tok tema alvorlig. Samtalen medlemmene imellom vektla to ulike begrunnelser for holdningen. Det ene var ansvaret du hadde om det skulle skje en ulykke og du selv eller andre kom tilskade. Bekymring to var at det var risikabelt, det var risiko for å bli tatt og få sperrefrist på førerkortet eller enda verre å miste sertifikatet.

«Så lenge det er motorisert så, så er det strenge krav.» «Fy- Fy, Det skal man unngå, ja.»

Jenter var mer på vakt når de var sammen med gutter de ikke kjente. Det kunne føre både til lavere og til høyere konsum, alt etter situasjonen. I denne sammenhengen så de på gutter både som beskyttere og potensielle overgripere. De drakk de mindre og var mer forsiktig når de var

sammen med gutter de ikke kjente. Når de var sammen med gutter de kjente, var det flere som passet på, og de kjente seg tryggere og de kunne drikke mer. De stolte på at gutter i vennegjengen ville beskytte dem og at en eventuell overgriper ikke tok sjansen når det var mange mennesker tilstede. Man var beskyttet av mengden. I forhold til bekymringen for å miste kontroll over seg selv og bli utsatt for grenseoverskridelser fortalte jentene at de har laget strategier for å passe på seg selv og hverandre.

«Er det gutter der, er du kanskje mer på vakt.»

«Vet ikke om jeg er helt enig der.»

«Det kommer helt an på hvor du er og med hvem du er.»

«Ja, det kommer helt an på situasjonen. Kjenner du de andre rundt deg, eller ikke.»

Mange var opptatt av at det var personen selv som måtte sette egne grenser, men samtidig lå det et sosialt ansvar i å passe på hverandre. Det var en trygghet for alle å vite at om en skulle være uheldig, så ville noen hjelpe. Om venner ble overstadig beruset, var det flere som dempet eget alkoholkonsum. Guttene forsøkte å sende kamerater hjem om det ble for mye alkohol. Jentene beskrev at de tok mer personlig ansvar, de ringte nærstående etter hjelp eller fulgte venninner hjem eller til legevakta. Flere hadde erfaringer med andre, som ikke klarte å ta vare på seg selv. Det å hjelpe en overstadig beruset person var ikke alltid en hyggelig og enkel oppgave flere hadde en delt erfaring med dette. Når den berusede ikke var hyggelig vakte det negative reaksjoner hos helperen. De fortalte også om risikoatferd med potensiale for alvorlig skade om ulykken skulle være ute.

«Hvis de er helt ute av kontroll. Ja. Det er vanskelig å ta..... eller å passe på dem og sånn.... Det er ikke akkurat så artig»

«Ringte politiet. En kar som vinglet halvveis ut i veien. Redd han skulle bli kjørt ned. Jeg kjente ikke personen, nei. Men fortsatt, gå mitt på en hovedvei, stupa full.... Ikke akkurat det smarteste du gjør.»

5.1.3 Ytre regulering

Det tredje tema handler om hvordan samfunnets forventninger, normer og lover virket regulerende på drikkingen. Ytre regulering ble ikke drøftet som eget fenomen med

ungdommene. Det kom likevel frem mange utsagn som bekrefter at ytre regulering motiverer til måtehold. Ved ytre regulering i form av forventninger til avhold i gitte situasjoner, for eksempel sportsarrangement eller familiesammenkomster, valgte ungdommene å ikke drikke. Noen regelbrudd er allment akseptert, andre ikke. Mange oppfattet fortsatt at det var lov å gå på fest og drikke alkohol etter konfirmasjonen. De aller fleste opplever dette som positivt. Det var nærmest allment akseptert at slik var det. Ungdommene snakket fritt om hvordan de praktisk løste utfordringen med å skaffe seg alkohol før de ble 18 år og lovlig kunne kjøpe alkohol selv. Det normative var at jo yngre du var jo var mindre burde du drikke.

«Loven sier jo 18 (latter fra flere), men de fleste begynner etter at de er konfirmert. Men det har jo igjen med mengde å gjøre. Å ta seg en til to bokser cider eller øl, etter du er konfirmert er greit, men du skal ikke drikke ei spritflaske alene da.»

Jentene problematiserte utydelige grenser i ulike sammenhenger. Flere av jentene hadde kommet inn på utesteder med aldersgrense før de var gamle nok. Identitetskort hadde ikke blitt sjekket grundig nok. Jentene er spørrende til om de voksne da «ikke gjør jobben sin».

Ungdommene rapporterer at tilgjengelighet og pris hadde mye å si for alkoholkonsumet. Problemet for de yngste var at det er dyrt å kjøpe alkohol. Sprit blir billigere fordi det kan blandes ut og ungdommene får da mer rus for pengene. En flaske sprit var dessuten lettere å gjemme og å frakte med seg, enn samme mengde alkohol i lavere prosent.

«Ja! Det er billigere for oss å kjøpe sterkere saker i stedet for pinglegreier. I stedet for å kjøpe mye av lite. ...Vi kan kjøpe lite av en stor prosent. Er det en liten prosent må vi kjøpe mye. Vi trenger ikke den samme mengden, for den samme opplevelsen.»

De litt eldre studentene konstaterte at det kostet mye å drikke alkohol. Det å spare noen kroner var alltid velkomment og et moment for reduksjon.

«.. drikker etter pengene...»

Guttene mente det er alvorligere med alkoholrelatert fravær fra jobb enn fra skole, men at et par egenmeldingsdager i året var akseptabelt. Som elev kan man ta igjen det tapte med selv å lese pensum. I en sommerjobb var det ikke greit å være borte fra jobb grunnet alkohol. Ansettelsesforholdet varte kort tid, da var det viktig for flere å gjøre et godt inntrykk. Jentene gav inntrykk av å være mer villige til å ta konsekvensen av sin egen atferd og møte opp på skolen om de var i dårlig form. Jentene og de fleste av guttene mente det var uaktuelt å møte

ruset eller bakfull på jobb. Alle hadde klare forventninger om å trappe ned alkoholforbruket når de ble eldre. Dette skulle skje når de startet voksenlivet med partner, unger og fast jobb. De mente også det kreves en annen ansvarlighet i en arbeidssituasjon enn i elev- og studentrollen.

5.1.4 Mestring av voksenrollen

Det fjerde temaet handler om hvordan ungdommene opplever det å mestre alkohol som normativitet. Denne mestringen framsto igjen som å ha to ulike aspekter, begge sosialt motivert. For det første var mestring av rusen ansett som en sunn progresjon mot voksenlivet og for det andre fremsto rusen som et ledd i å utvikle relasjon til det motsatte kjønn. Ungdom flest vokser opp med at alkohol hører med i festlige anledninger og det ligger mange klare forventninger om å debutere med alkohol i løpet av tenåringstiden.

«Det er veldig mange som drikker Så det er normalt egentlig.»

«Det er normalt for de fleste vil jeg tro, både voksne og ungdommene.»

Det var klare normative forventninger til individet om selv å ta ansvar for seg selv. Man skulle balansere inntaket av alkohol på en slik måte at man ikke skader seg selv eller andre og man skal kunne oppføre seg. Samtidig skal man ikke være den som ikke drikker eller stopper å drikke først. Ungdommene uttrykte et ønske om å mestere balansegangen og å håndtere eget alkoholkonsum.

«Man drikker sånn at man kjenner at man er påvirket. Men man drikker seg ikke over kanten. Man har kontroll over sine egne handlinger.»

«Vi vil ligge i nærheten av gjennomsnittet. Og det var jo hovedmotivasjonen min»

Slik opplever ungdommene å ha en utfordring, drikkepresset kan stå i konflikt med ønsket om å klare å regulere eget alkoholinntak slik de ønsket. De uttrykte at det var lettere å regulere konsumet i sammenhenger med venner enn under deltagelse på store fester. Noen av guttene løste problemet med å velge å være den som kjørte bil, mens jentene kunne si at de *«ikke er i humør den kvelden»* og derfor ikke ville de ikke feste, de takket derfor nei til invitasjonen. En av ungdommene uttrykte eget dilemma slik:

«Det er ikke så lett å være edru, når mange er full sammen.»

Guttene opplyste at de helt klart drakk mer når de var på fest sammen med jenter. Konsekvensene av å dumme seg ut var større om det var jenter tilstede. Det virket på en måte som om de planla å drikke slik at ansvarligheten gikk ned. Trangen til «Time out» «eller å gi slipp» uten å måtte stilles til ansvar for sin atferd dagen etter. Samtidig forteller de at det likevel ikke nødvendigvis er slik at de drikker mer. Alkohol er en grei unnskyldning, uavhengig av faktisk konsum, for å slippe å bli konfrontert med egen atferd. Informantene viser en stor raushet i forhold til seg selv og sine venner når det gjelder alkoholkonsum og adferd i ruset tilstand.

«Hvis jeg har vært på fest og sagt noe dumt. Jeg drikker ikke mer, for den grunn. Hadde drukket det samme uansett. Ja, på den måten at uansett sier man noe dumt. Eller noe flaut, eller noen situasjoner eller noe sånt. Så drikker du såpass mye at du glemmer. Så spør de neste dag. Husker du noe fra det? Og så sier man at man, at nææææ....»

Når de inntok mer alkohol enn planlagt, hadde de ofte forklaringer på hvorfor det gikk som det gikk. Diskrepans mellom ønsket faktisk atferd, ble under intervjuet håndtert med alt fra lett humoristisk bagatellisering til nærmest å ugyldiggjøre drikkeepisoden.

«... og da fikk jeg jo litt gratis, så det...»

«altså, fader, vi er jo ungdom.... Det er derfor vi har studielån.»

Når tema var hva som var greit å drikke og hvor ofte, var det ingen som ønsket å være tydelig og foreslå mengde alkohol i gitte drikkesituasjoner. Guttene var mer villige til å utfordre hverandre på dette tema og var tydelige enn jentene. Når antall drikkeepisoder ble diskutert var det tydelig uenighet blant guttene og holdningene varierte fra at det var greit å drikke et par ganger i måneden, til av og til i uka i tillegg til hver fredag og lørdag. Selv om de ikke ønsket å være tydelige eller bekymret seg over generelle helseråd, hadde de klare forventninger til den enkelte om å regulere seg selv. Ungdommene kom ikke til enighet om det var greit å drikke alkohol midt i uka, men ingen i fokusgruppene syntes det var greit å drikke seg beruset midt i uka, det kunne ha uønskede konsekvenser for skolehverdagen. Blant studentene var det liten forskjell på ukedager og helg, anledningen utgjorde forskjellen, men man trengte ikke å bli beruset hver gang.

5.1.5 Ønske om kunnskap

Det femte og siste temaet handler om hvordan ungdommen fremsto som motivert til å snakke om erfaringene sine på bakgrunn av at de også ble mottagere av kunnskap om drikking gjennom samtalen. Siden de fleste voksne nordmenn drikker alkohol, mente flere at det generelt var viktig å snakke om alkohol, ingen var i utgangspunktet negative. Studentene var opptatt av tilbakemelding på eget alkoholforbruk og etterspurte refleksjon rundt dette, samtidig som det kunne virke som om de var noe ambivalente til rådene som ble gitt. Ungdommene i fokusgruppene gav uttrykk for at det var fra greit til spennende å snakke om ungdom alkoholvaner. De brukte ord i verdiskalaen fra det mer nøytralt positive «greit» til mer verdiladede begreper som «spennende og interessant».

«Ja egentlig. Det er jo et stort tema i det daglige livet egentlig.»

Gutter konstaterte det de erfarte, at jenter ikke tålte like mye alkohol som gutter. Jentene konstaterte det samme. Ingen manglet kunnskap, men de etterspurte en bekreftelse på og en forklaring på fenomenet. Ingen i fokusgruppene, men alle studentene, kjente til begrepet alkoholenhet. Informantene fikk som forventet, økt kunnskap med økt alder. Ungdommene forholdt seg til informasjon de selv opplevde var nyttig og lett tilgjengelig.

«Alkoholenhet- Nei, Prosent- Ja»

Informantene hadde dårlig integrert kunnskap om forskjellen på ruspåvirket atferd og promille. Faktorer som beskrevet over, var med på å regulere forbruket av alkohol. Når inntaket skulle reguleres etter egen vurdering i gitt situasjonen, ble det brukt en indre, svært subjektiv skala, bygget på egen erfaring.

«Når du nærmer deg hakket godt brisen og opp mot hakket godt full, da bør du begynne å bremse opp litt da. Da er du i gladhumør og kan ha det artig resten av kvelden- ...Samtidig så er det individuelt hvor tid man er i det humøret.»

Studentene som hadde prøvd Balance hadde fått saklig informasjon om alkohol, individuelle råd i forhold til egen alkoholrelatert atferd. Når de fikk vite hva myndighetenes generelle helseråd for friske mennesker med hensyn til ikke skadelig forbruk, fikk flere seg en overraskelse.

«Men har du noe tall på hva som egentlig er normalt, ukentlig konsum ...?»

Mange snakket om at informasjon de fikk fra autoritetspersoner var preget av formaninger, som de i liten grad ønsket eller klarte å integrere. Videre snakket de om at formaninger i sammenheng med grensesetting, ikke virket motiverende. Undersøkelsen viser at mye av ungdoms formelle kunnskap om alkohol var bygd på autoriteters informasjon, eksempelvis foreldre og lærere, og opplysninger de mer eller mindre tilfeldig plukket opp i media eller andre steder. Motivasjonen fremsto også noe varierende ut fra situasjon og kontekst.

«Ble litt sånn, at du oppfører deg i forhold til foreldre du begynner å bli litt fed up av.»

«Min mening er at det er litt dårlig opplyst (om alkohol) på ungdomsskolen, man går på ungdomsskoler når man er konfirmert. Det kommer som oftest mer på videregående.» « Ja, men på videregående er man allerede godt introdusert for alkohol.»

Ungdommene etterspurte trygge autoritetspersoner uten sanksjonsmyndigheter med kunnskap alkohol, som kunne gi saklig og riktig informasjon om tema allerede i ungdomsskolen. De etterspurte mer kunnskap som et godt utgangspunkt for samtale og refleksjon. Slike samtaler syntes å gi motivasjon til refleksjon over egne alkoholvaner. Noen opplevde at økt kunnskap ga større mulighet til å ta et kvalifisert valg. Flere ble overrasket og kjente på ulike følelser når de så seg selv og andre, men det inspirerte til refleksjoner om eget forbruk og drikkemønster.

«Hvis jeg skulle drukket 12 øl, da hadde jeg vært ganske godt påen. Fordi jeg drikker så sjeldent.»

Informantene rapporterte utelukkende positivt i forhold til det å få individuell tilbakemelding på eget alkoholforbruk. En av studentene refererte til at personlig tilbakemelding på eget alkoholforbruk hadde gitt økt innsikt i eget drikkemønster.

«Da skal vi hjelpe deg, ikke til å slutte fullstendig, men å bare redusere konsumet litt..... Og fader, så er jeg vel rett i målgruppa egentlig.»

6 Diskusjon

Målet med denne studien var å finne ut mer hva som kan motivere ungdom til økt bevissthet om egne alkoholvaner. Og undersøke hvilke verdier og normer som ligger til grunn for de valg ungdom tar i forhold til alkohol og drikkemønster. En tematisk analyse av to fokusgruppeintervjuer og fire dybdeintervju identifiserte fem ulike tema: 1. Beskyttelse av fysisk og psykisk helse, 2. Beskyttelse av andre, 3. Ytre regulering, 4. Mestring av voksenrollen og 5. Ønske om kunnskap.

6.1.1 Beskyttelse av fysisk og psykisk helse

Første tema handler om ungdommenes opptatthet av risiko for akutte fysisk skader og psykisk ustabilitet ved inntak av alkohol. Deltakerne beskrev egne erfaringer og tanker rundt tema. Akutte skader og psykiske reaksjoner relatert til alkoholinntak hadde de fleste ungdommene opplevd og det måtte de dermed forholde seg til. Halvparten av medlemmene i fokusgruppene hadde kjennskap til konkrete personer som hadde kommet til skade i beruset tilstand. Dette er i tråd med en studie blant bachelor studenter ved ulike studiesteder i Norge, som viser at ungdommene aksepterer skader og ulike problemer som en del av prisen de må betale for å drikke. Alkohol er normalisert i ungdomskulturen og på grunn av at ungdommene ofte drikker i trygge omgivelser der det er voksne vakter tilstede og at ungdommene passer på hverandre, så går det ofte bra (Lie & Kahlbom, 2011). Noen av ungdommen i utvalget hadde betydelig erfaring i å eksperimentere med alkohol, noe som er i tråd med forskning som viser at mange debuterer med alkohol i rundt konfirmasjonsalder, i 15 års alder (Iversen et al., 2010). Ungdommene så kjøp av illegal sprit som billig og lett tilgjengelig og at det virket å oppveie, en potensiell bekymring for helserisikoen. Disse funnene kan knyttes til teori som viser at det er naturlig ungdom å utforske sin identitet og nye roller (Deci, 1987). Ungdomsårene er preget av utprøving og forekomsten av risikoadferd er sådan høyere enn senere i livet. Mange prøver derfor ut ikke-akseptabel atferd av ulik art i denne tiden. De fleste gjør relativt lite alvorlige ting som å snike på trikken, skulke timer på skolen eller tjuvlåne en sykkel. Men for de fleste er dette av begrenset omfang og normaliseres i voksen alder (Borge, 2010).

Det var tydelig forskjell i ungdommenes måte å forholde seg til akutt helseskade og mer langsiktig risiko ved alkoholbruk. Få uttrykte særlig bekymring for de langsiktige konsekvensene av høyt alkoholforbruk, men bekymringen varierte noe på tvers av utvalget

noe som er typisk for lignende utvalg. De av studentene som hadde fått tilbakemelding om at de hadde et risikofylt alkoholforbruk med hensyn til totalkonsum og drikkemønster, identifiserer de seg ikke med «alkisen». Funnene er i tråd med erfaringer og forskning på å gi generell helseinformasjon om risiko for til dels alvorlig sykdom ved høyt alkoholkonsum over tid til ungdom, for eksempel hjerte/kar lidelser eller økt risiko for kreft, synes ikke å ha relevans for ungdommer. Funnene stemmer med tidligere undersøkelser blant studenter i Norge som viser at ungdommer befinner seg i en livsfase der høyt alkoholkonsum er normalt og det å forholde seg til eventuelle helseplager det tar lang tid å utvikle kjennes ikke relevant (Lie & Kahlbom, 2011). En av informantene uttrykte at det problematiske ved det å drikke for mye ikke var bekymring for helsen, men at det ikke var «helt stuerent», altså ble bekymringen over de mulig sosiale konsekvenser tillagt mest vekt. En viktig drivkraft for menneskelig vekst er Identifisering. Mennesker starter tidlig i livet å etterligne signifikante andre mennesker og tilhørighet med gruppen nødvendig for trygg identifisering (Erikson, 1968).

Jentene uttrykte flere ganger bekymring for å drikke så mye at de mistet kontrollen, med begrunnelser som helseskade, ikke kunne ta vare på deg selv og risiko for overgrep. I Norge og andre sammenlignbare land har en over år sett en gradvis økning av unge kvinners alkoholkonsum og en utvikling der alkoholkonsumet blir mer likt. De fleste kulturer tolererer en større grad av uartig atferd i ruset tilstand fra menn enn fra kvinner. Kvinner er i større grad bekymret for eget rykte. Overstadig beruselse øker faren for alkoholrelatert skade av ulik art (Storvoll et al., 2010).

Forskning har bidratt til økt forståelse av sammenheng mellom alkoholkonsum og utvikling av sykdom, men har samtidig vist at sammenhengen mellom alkoholforbruk og helseskade er kompleks og flerdimensjonal (Mørland, 2003). Det finns klare anbefalinger i forhold til alkoholforbruk for friske mennesker av begge kjønn, men mange drikker mer enn anbefalingene i perioder uten påviselig helseskade. Hvem som rammes av kortsiktig og langsiktig helseskade er avhengig av kjønn, generell helsetilstand, individuell sårbarhet og flere ytre faktorer og dette kan medvirke til at det kan være vanskeligere å ta inn risikoen inn over seg (Room et al, 2005). Et viktig utviklingstrekk ved denne alders periode er at den naturlig gir mulighet for identitets utforskning i viktige livsområdene som tilhørighet, identitet og autonomi (Deci et al., 1999). I utviklingspsykologien er utviklingstrinnets utfordring beskrevet som utviklingen av identitet versus rolleforvirring (Erikson, 1968). I vårt samfunn med god velferd tar mange lange utdanningsløp og kan tillate seg en langvarig ungdomstid

med utprøving på ulike livsarenaer. Ungdomsrollen tillater med andre ord prøving og feiling i forhold til alkohol. Ulempen er at mange år med et høyt alkoholforbruk øker risikoen for alkoholrelaterte helseplager.

6.1.2 Beskyttelse av andre

Ungdommene var også opptatt av å beskytte hverandre i situasjoner der de drakk alkohol. På tvers av alder og kjønn, ble det diskutert situasjoner der det å innta alkohol var upassende eller uaktuelt av hensyn til tredjeperson. At beruselse fører til belastning av tredjeperson bekreftes av flere studier (Storvoll et al, 2010 ; Ham & Hope, 2003). Graviditet var for eksempel en klar motivasjonsfaktor for jenter til å la være å drikke alkohol. Barns trygghet i aktuell situasjon var viktig, samt at voksne skal være eksempler for barna, noe som viser at hensyn til små barn veier tungt. Flere studier viser at kvinners alkoholforbruk påvirkes av relasjoner til nære andre i større grad enn menns forbruk gjør (Duckert et al., 2008). Selv om mange i dag venter med barn til de er ferdig med utdanning og er i jobb, er jentene i utvalget i fruktbar alder og noen vil bli gravide og få barn. En mulig forklaring til den godt internaliserte holdningen kan være at de mange holdningskampanjer som er gjort rundt graviditet og avhold for eksempel at alkohol er skadelig for fosteret gjennom hele svangerskapet (Sosial- og helsedirektoratet, 2005), kan ha hatt virkning. Funnene kan også høre sammen med ønsket om å mestre alkohol og fremstå som ansvarlige voksne både for intervjueren og hverandre.

Samtlige informanter så på det å kjøre i ruspåvirket tilstand som uaktuelt. Promillegrenser opplevdes av ungdommene som relevante og gyldige. Motivasjonen var både positivt og negativt fundert. Ansvar et du hadde om du i ruset tilstand kom ut for en ulykke og skadet deg selv eller andre, opptok gruppene. Tiltak mot promillekjøring regnes som et viktig regulerende tiltak i forhold til alkoholrelatert personskade (Room et al, 2005). Funn fra Verdens Helseorganisasjon viser at selv ved lav alkoholkonsentrasjon, er ulykkesrisikoen betydelig høyere for unge bilførere opp til 30 år enn for eldre førere med mer erfaring (WHO, 2009). Videre, om du blir tatt for å kjøre med promille, har det en strafferettslig konsekvens for din skikkethet for å inneha førerkort. Et viktig moment av positiv motivasjon var et uttalt ønske om å ha førerkort og å kunne kjøre bil, det var en del av voksenrollen. Spesielt på steder der offentlig transportmiddel ikke er godt utbygd slik det er i store byer, gir førerkort og bil mulighet til å delta selvstendige uavhengig av annen sjåfør. Dette kan oppleves av

ungdommene som et trinn i utvikling mot selvstendighet. En av informantene sa at når siste bussen går hjem klokka 9, da trenger du noen til å kjøre deg. Flere ønsket selvstendigheten bilen gav og sjåføren kunne utføre en etterspurt tjeneste. Å være sjåfør kunne også brukes som godkjent unnskyldning for å slippe å drikke alkohol. Det kan se ut som om ungdommene også brukte den ytre reguleringen som beskyttelse til å forbli trygge, ved å kjøre bil slapp de presset om å drikke alkohol, og de måtte ikke teste ut mer enn det som føltes bra. Behovet for sosial deltakelse og tilhørighet et grunnleggende for mennesker (Erikson, 1968). At positive tilbakemeldinger fra venner, forsterker opplevelsen av tilhørighet og mestring beskrives i litteratur (Rose & Walters, 2012).

Jentene hadde en tilleggs vurdering i forhold til både beskyttelse og potensiell risiko ved å feste sammen med gutter. Gutter kunne i slike situasjoner bli både en potensiell beskytter eller en potensiell overgriper. Jentene opplevde at risikoen ved å drikke seg overstadig beruset og å miste kontrollen over seg selv. Jentene fortalte at de regulerte alkoholinntaket etter opplevd trygghet i situasjonen. Jenten hadde også i tråd med mange holdningskampanjer, gjerne i forbindelse med russetid, integrert rådet om å passe på hverandre og ikke ferdes alene. Dette er også fanget opp av media som presenterer dette som et av flere gode råd for russetiden (Vikås & Bringedal, 2011).

Mange av deltakerne hadde erfaring med psykiske reaksjoner i forbindelse med eller i etterkant av alkoholinntak. Nærhet til personen og vurderingen av alvorlighetsgraden av risiko eller skade, avgjorde graden av involvering når ungdommene ville hjelpe hverandre. Evnen til empati, evnen til å leve seg inn i og forstå den andre er ikke statisk, men svinger med situasjon. (Føyn & Shaygani, 2010). Negative livshendelser for nære andre oppleves mer smertefullt. Ungdommene var opptatt av at slike hendelser var en belastning individet selv, så vel som for andre rundt. Alle følte et sosialt ansvar, men det ble uttrykt på noe forskjellig måte. Guttene ville sende den berusede hjem, mens jentene ville være nærmere. De ønsket i større grad å være med den berusede til legevakten eller ringe nærstående etter hjelp. For noen kunne det synes som om ansvaret ble for stort. En av guttene mente at slike personer burde ha med en støttekontakt som passet på og noen av jentene mente at alle måtte lære seg å vise ansvarlighet. Med underliggende referanse til den normative forventning om å mestre eget alkoholkonsum kunne det virke som om hjelpeløshet i situasjoner som dette, førte til en viss grad av moralisme. Hvis man ikke kunne lære seg å ta vare på seg selv, så måtte andre gå inn å ta over ansvaret. Grunnlaget for trygg tilknytning skjer hovedsakelig i de første leveår, men

utviklingen fortsetter gjennom hele livet. Trygg identitet og følelsesmessig forhold til andre mennesker som gir mulighet for identifisering (Erikson, 1968). Trygg identifisering gir mulighet for utprøving av nye roller, på nye arenaer. Indre motivasjon i ulike sammenhenger motiverer for økt stabilitet i egne verdier og egne valg og en etablering av tryggere identitet (Deci et al., 1999).

6.1.3 Ytre regulering

Det tredje temaet handlet om hvordan samfunnets normer virket regulerende på drikkingen. Ungdommene tok selv opp ulike tema knyttet til ytre regulering og bekreftet gjennom samtalen at ytre regulering motiverer til refleksjon og måtehold på ulike måter. I enkelte sammenhenger ble de uskrevede normative forventningene tillagt større vekt enn norsk lov. Ingen av informantene forholdt seg til, eller problematiserte 18 års grense for kjøp eller konsum av alkohol. Det ble oppfattet som akseptabelt å drikke etter konfirmasjonen, bare du behersket deg. Da ungdommene var under 18 år fikk de noen eldre til å kjøpe for seg på polet eller så kjøpte de illegalt, om det var tilgjengelig. Dette er i tråd med undersøkelser som viser at ungdommer kjøper og drikker en god del illegal sprit. I aktuell undersøkelse blant ungdom mellom 15 og 20 år, hadde 90 prosent av de som hadde drukket sprit siste måned smakt hjemmebrent og langt de fleste av disse hadde tatt mer enn noen slurker (Berg & Bretteville-Jensen, 2005). Samtlige av jentene sluttet å kjøpe illegalt omsatt alkohol etter at de fylte 18 år, de kjøpte heller vin i stedet. Dette kan ha flere alternative forklaringer, for eksempel som et ønske om å beskytte egen helse, et ønske om lovlidighet eller ønske om å drikke mer i tråd med egen kjønnsrolle. Funnene er sammenfallende med litteratur om forskjeller mellom kjønn og valg av type alkohol som viser at menn i hovedsak drikker øl og sprit og kvinner i stor grad drikker vin (Duckert et al., 2008). Dette gjelder voksen befolkningen og funnene kan derfor også ses i sammenheng med ønske om å ha identitet i egen forventet kjønnsrolle.

Flere av jentene hadde oppgitt falsk identitet eller deres identitetskort hadde ikke blitt sjekket, slik at de som 18 åringer hadde kommet inn på utesteder med alkoholservering med 20 års aldersgrense. Jentene bemerket at den voksne dørvakten da ikke gjorde jobben sin. Om de kun konstaterer fakta eller indirekte etterspurte klarere grenser, gir ikke dataene gode nok svar på. Det kan virke som om de etterspør tydeligere regulering, vel å merke etter at de var gamle nok. De ville fremstå som voksne overfor venner, og inkluderes i festen på utestedet, når de var under aldersgrensen. Under samtalen i gruppen kunne det videre virke som om de spurte

etter moderators mening om saken. Det kan tenkes at de ønsket å fremstå ansvarlig og voksen overfor moderator, som kan tolkes som en ytre regulert motivasjon som oppsto i situasjonen.

Alle ungdommene nevnte pris som viktig moment for regulering av egen alkoholkonsum. De yngste rapporterte tydelig at pris var avgjørende for inntaket av alkohol per drikkeepisode og studentene så at redusert forbruk ville føre til noen sparte kroner. Funnene er i tråd med forskning som viser at både aldersgrense for kjøp av alkohol og pris på alkohol virker inn på ungdoms alkoholforbruk. Pristiltakene har sannsynligvis mer å si for hvor mye alkohol den enkelte ungdom drikker, enn om vedkommende velger å drikke alkohol i den aktuelle situasjonen (Berg & Bretteville-Jensen, 2005). Det er verd å merke seg at ingen av informantene hverken i fokusgruppen eller i de fire dybdeintervjuene nevnte noe om at alkohol er for dyrt eller uttrykker ønske om prisreduksjon på alkohol. De ble imidlertid ikke spurt konkret om hva de mener om prisnivået på alkohol i Norge eller om bruk av avgifter som et ledd i alkoholpolitikken. Ut fra funnene kan en derfor ikke konkludere med om dette representerer gruppens samlede syn på pris. Forskning viser at økonomiske tiltak, i form av høye priser og avgifter, for å begrense alkoholkonsumet, er tiltak som virker på befolkningen generelt (Storvoll et al., 2010). Men slike tiltak ansees som strenge og er lite populære (Babor et al., 2003; Room et al., 2005). Studenter og skoleelever er unge og har ofte dårlig økonomi og naturlig rammes de med dårligst økonomi hardest av økonomiske tiltak. Det kan tenkes at de med dårligst økonomi reduserer forbruket.

I guttegruppa tok en av deltakerne opp problematikken rundt taushetsplikten midtveis i sesjonen, som for å få bekreftet at det ikke ville bli «sladret» til autoritetspersoner de sto i et avhengighetsforhold til. Å snakke om rus og rusmidler kan være utfordrende, om det ble sladret, kunne det få konsekvenser de ikke ønsket. Det kan tolkes som om de vil beskytte seg selv og andre fra mulige sanksjoner. Motivasjonen i hvorvidt de vil snakke om tema, reguleres av ytre krefter, bekymring for konsekvenser i form av ubehag eller straff (Deci & Ryan, 2002). Alkohol er et lovlig rusmiddel der omsetting og bruk, er omfattet av normative forventninger, regelverk og juridiske lover. Utprøving med brudd på disse, kan føre til sanksjoner eller utestengelse. Foreldre kan i oppdragende øyemed, håndheve sanksjoner om ungdommene forholder seg til alkohol på en måte som bryter med foreldrenes egne normer og forventninger. For eksempel er kjøp av hjemmebrent som flere av ungdommene hadde gjort, ulovlig og rammes av Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. av 1989, og kan ha konsekvenser i form av både bøter og fengsel for både kjøper, selger og fremstiller

(Alkoholloven, 1989). Motivasjon er ikke noe en har eller ikke har, den er påvirket av en rekke indre og ytre faktorer (Ducert et al., 2008). Konflikten mellom lyst og fornuft er en stadig utfordring i menneskelig utvikling (Føyn & Shaygani, 2010).

En streng ytre regulering vil oppleves forskjellig, og kan oppleves truende for naturlig utprøving av identitet og tilhørighet og dermed hindre utvikling av autonomi. Nyere forskning viser at ungdom i stor grad er avhengig av ytre støtte for å utvikle trygg autonomi (Deci & Ryan, 2002). I en periode med naturlig utprøving av roller og identitet vil det være trygt og nødvendig med klare grenser for individet og for samfunnet. Sanksjoner kan virke modererende på alkoholforbruket, samtidig som det kan fremme protest og hindre dialog og stenge for ungdommers egen refleksjon i saken. Ytre regulering i form av forventninger til avhold i gitte situasjoner, for eksempel sportsarrangement eller familiesammenkomster, kunne også brukes som «godkjent unnskyldning» for å slippe å drikke. Personer som er pliktoppfyllende av natur er mer tilbøyelige til å følge regler og sosiale normer i samfunnet (Ystrøm et al., 2012). Ytre regulering er ikke nødvendigvis til hinder for selvstendighet. En handling kan være autonom ved ytre påvirkning. Om handlingen er godkjent av selvet, det vil si at ungdommen vedkjenner seg påvirkningen og godtar kravene vil personen identifiserer seg med avgjørelsen og handlingen oppleves som autonom (Deci & Ryan, 2002). Dette vises ved at ungdommene godtar og integrerer noen former for ytre regulering. Personer som er indre motivert, som føler at avgjørelsen er et fritt valg, vil ha tendens til stabile sunne valg. Omvendt, for de personer som er eksternt motivert, som føler at de er styrt av ytre påvirkning, vil ikke ha samme tendens til å fortsette å ta kloke valg om den ytre styringen forsvinner (Rose & Walters, 2012). Et spørsmål i forhold til autonomi, og ytre kontroll av menneskelig atferd, er om ungdommene fortolker reguleringen som støttende og autonom eller som en ytre kontroll av atferd, altså ytre regulering som presser dem til handling som ikke er fundert på egen opplevelsen av selvstendighet, altså godtatt av individet (Deci & Ryan, 1987).

6.1.4 Mestring av voksenrollen

I tema fire drøftes ungdommens normative opplever av det å mestre alkohol i sosiale sammenhenger. Mestringen hadde to aspekter, 1) det å mestre rusen var ansett som en sunn progresjon mot voksenlivet og 2) det å delta på fest og drikke alkohol var en del av kulturen i det å utvikle relasjon til det motsatte kjønn. Litteratur viser at alkohol tjener flere funksjoner,

ofte er drikkingen sosialt motivert, og er med på å styrke eller opprettholde positive følelsesmessige eller sosiale opplevelser (Lossius, 2011).

Ungdommene beskrev kravene om å mestre alkohol som lite konsise og delvis motstridende og det var uklart hva som tolerertes fra den enkelte. Ungdommene uttrykte ønsker om å mestre alkohol og det normative avviket ved å ikke kunne ta vare på seg selv, kunne synes mer betydningsfullt enn helserisikoen. Guttene fortalte samtidig at alkoholen kunne brukes som en unnskyldning for uønsket eller uartig atferd. Spesielt brukte guttene dette virkemidlet om det var jenter tilstede, da var det mye viktigere å ikke dumme seg ut. Her bruker ungdommene alkoholens kjente virkning til å bortforklare eller «ugyldiggjøre» egen eller andres atferd. Dette virkemidlet kunne tas i bruk som en slags beskyttelse, uavhengig av det reelle alkoholkonsumet. Funnene sammenfaller med litteratur som sier at de aller fleste ungdommer forteller at de drikker alkohol av sosiale årsaker, fest moro og trangen til det å slippe opp, kontra det å vise ansvarlighet. Noen færre rapporterte at de drakk for å kjenne seg mer kompetente, og føle økt mestring. Her kan alkoholen brukes for å tilfredsstille begge motivasjoner (Ahlström, 2001).

Ungdommene refererte til at de fleste drikker alkohol og det å mestre eget alkoholforbruk ble ansett som en positiv normativ forventning. Det er også verd å legge merke til at ungdommene fortsatt henger igjen ved at det er lov å drikke etter konfirmasjonen. Fra gammelt av i Norge ble konfirmasjonen sett som et overgangsritual fra barn til voksen og således var du voksen etter konfirmasjonen. Ungdommene i undersøkelsen forventet av seg selv at de skal roe ned forbruket når «de ble voksne». Dette er i tråd med annen forskning på samme aldersgrupper (Lie & Kahlbom, 2011). Dette er i tråd med oversikter over alkoholkonsum i Norge gjennom mange år og forbruksmønsteret viser også samme tendenser i flere andre sammenlignbare land (Ham & Hope, 2003). Funnene gjelder både gutter og jenter men en ser en tydeligere tendens blant jenter, spesielt når de etablerer egen familie (Duckert et al., 2008).

En informant tok opp at ønske om totalavhold fra alkohol ikke alltid passet inn i ungdomskulturen. Det ble bekreftet av flere at du måtte ha «lovlige grunn» for å kunne forsvare valget om avhold. Han fortalte at han løste dilemmaet blant annet ved å unngå store fester og heller være sammen med kompiser i mindre sammenhenger. De aller fleste ungdommer velger å drikke alkohol i sosiale sammenhenger og dette er i tråd med undersøkelser som viser at det finnes få alkoholfrie arenaer med høy grad av sosial aksept

(Lie & Kahlbom, 2011). Undersøkelser viser tendenser til at gruppen totalavholdende har flere tegn på mistilpasning og økte helseplager, plagene er mer uttalt jo eldre den avholdende personen er (Pedersen, 2013). Denne undersøkelsen er ny, men har et begrenset utvalg da gruppen totalavholdende personer er lav.

Ungdommer strever mot å mestre voksenrollen og å håndtere bruken av alkohol. Opplevelsen av avstand mellom ønsket atferd og faktisk atferd fører til indre konflikt, diskrepans, og en tyr naturlig til forsvar mot ubehaget. Men diskrepans kan også motivere til endring (Barth et al., 2003). Autonomi trenger støtte fra miljøet for å utvikles og fungere og den sosiale konteksten ungdommen lever i kan enten støtte eller hemme den naturlige utviklingen (Bergestøl & Schistad, 2007). Opplevelsen av et stabilt selv vil gi økt følelse av trygghet og tilfredshet. De som snakker med ungdom om alkohol, har en viktig rolle i å skape et miljø som er tydelig på grenser men som samtidig støtter opp under utviklingen og opplevelse av psykologisk vekst og autonomi (Deci & Ryan, 2002).

6.1.5 Ønske om kunnskap

Det femte og siste temaet handler om hvordan ungdommen fremsto som motiverte til å snakke om erfaringene sine, med bakgrunn i at de også ble mottagere av kunnskap om drikking gjennom samtalen. Flere gutter og jenter sa de syntes det var viktig å snakke om alkohol og ungdoms drikkevaner generelt. Jentene fortalte også at de snakket seg imellom om temaet. Studentene var opptatt av at de hadde økt sin egen refleksjon rundt eget drikkemønster. Disse ungdommene var således i utgangspunktet interessert i å snakke om tema. Guttegruppen var større enn jentegruppen og var i gjennomsnitt ett år yngre enn jentene, det er usikkert om det kan ha påvirket prosessen.

En som debutterer i 15 års alder med alkohol, spesielt om vedkommende kjøper illegale sprit, vil bli utsatt for sanksjoner og kontroll om autoritetspersoner får kjennskap til atferden. Ikke akseptabel alkoholrelatert atferd vil bli gjenstand for bekymring og eventuelt sanksjoner. Å kjøpe illegal sprit er brudd på lover normer og sannsynligvis forventninger til signifikante andre. Dette gjelder først og fremst de yngste, men vil også ramme de mer voksne studentene. En kan se at det å snakke om alkohol og drikkemønster, kan komme i konflikt med ønsket om selvbestemmelse og autonomi. Å endre selvopplevelsen fra å se seg selv som en person som av og til utfører avvikende handlinger, til å være en person som «er stemplet» som avviker, har konsekvenser for selvbildet og forventning til atferd (Skog, 2012). En slik stempling om

den kommer utenfra fra andre, kan lettere bagatelliseres eller fortrenses. Om innsikten kommer fra individet selv, vil det kunne virke normbrytende for eget selvilde og dermed i konflikt med ungdommers indre trang til utviklingen av en opplevd trygg selvstendig identitet (Erikson, 1968).

Ungdommene etterspurte faktakunnskap om alkohol og beruselse og de etterspurte kunnskap om normalitet. Ungdommene fortalte at de ville drikke som ungdom flest, representere et slags gjennomsnitt. De fleste med noen få unntak, opplevde at de selv drakk omtrent det som vennene drakk. Det stemmer ned litteratur som viser ungdoms egen opplevelse av eget alkoholforbruk, om lag 70 prosent rapporterer at de drikker mindre enn andre i samme alder (Øya, 2012). Denne undersøkelsen viser at de fleste ungdommer opplevde eget alkoholforbruk slik de selv ønsket, innenfor eller lavere enn det normativt akseptable i gruppen. Bortsett fra at tallene er umulige, sier de også noe om opplevd drikkepress. Drikkepress kan komme innenfra og utenfra en selv, mange unge har forestillinger om alkohol og forbruk som ikke stemmer med virkeligheten. Tallene representerer noe yngre ungdommer, men aldersgruppen tangerer utvalget og går opp til første trinn på videregående skole. Det er derfor nærliggende å tro at oppfatningen som kommer til uttrykk i undersøkelsen kan være sammenfallende med funn i fokusgruppene. Faktakunnskap og åpen refleksjon rundt tema, kan inspirere til videre refleksjon rundt spørsmålene; «Hvor mye og hvor ofte det er greit å drikke?» Alle ungdommene kom med spontane reaksjoner og kommentarer til eget og hverandres alkoholvaner.

Ungdommene fortalte om erfaringer der de hadde reagert på andre ungdommers beruselse og eksempler på negative opplevelser med andres alkoholforbruk. Flere av ungdommene uttrykte at de synes noen andre ungdommer drakk for mye. En studie blant ungdommer fra 15 til 20 år, viser at ungdom i større grad enn tidligere reagerer på andres alkoholforbruk, kan tolkes som at ungdommers holdning til bruk av alkohol er i endring og overstadig beruselse er mindre akseptert nå enn tidligere (Vedøy & Skretting, 2009). Med tanke på at de etterspør kunnskap kan det synes som om de reflekterer over spørsmål vedrørende drikkemønster og konsum. Om en sammenligner dette med nyere tall over alkoholkonsum blant ungdom kan det virke som om ungdom i dag har økende grad av ansvarlighet overfor eget alkoholkonsum. Det er interessante funn i forhold til en mulig normendring hos ungdom.

Studentene var noe eldre og hadde et mer korrekt bilde av eget alkoholkonsum. Ungdom vet at i de aller fleste tilfeller går det bra og at de fleste vil roe ned i voksen alder. Ønsket om mer

kunnskap er sannsynlig positivt motivert og springer ut fra ønsket om å kunne mestre og å ta kvalifiserte valg. Dette funnet henger tydelig sammen med funn innenfor tema «beskyttelse av fysisk og psykisk helse». Ønsket om å beskytte egen helse kan være både positivt motivert, ønsket om å være sunn og frisk og negativt motivert, å unngå helseskade. En meta-analyse undersøkelse viser at forebyggings kampanjer lett blir for generelle og viser til viktigheten av å tilpasse informasjonen til mottakergruppene (Ham & Hope, 2003). Den menneskelige erfaring påvirker hvordan aktuelle hendelser påvirker etterfølgende valg og atferd. Blir innholdet i informasjonen for generelt og ikke spisset inn mot ungdom kjennes det ikke relevant (Iversen, 2013). Litteratur viser at den aktuelle sammenhengen hendelsen skjer i enten kan være autonomi støttende eller kontrollerende (Deci & Ryan, 1997). Samtaler som ivaretar individets autonomi synes å treffe ungdommer uten rusproblemer bedre enn generell informasjon om risiko og farer forbundet med alkohol. Helsemyndighetene og andre som går ut med generelle råd om alkoholforbruk har en stor utfordring i å tilpasse informasjonen slik at den blir forstått og mottatt av ungdom.

6.1.6 Kjønn- og aldersbasert motivasjon

Flere funn endret karakter i forhold til ungdommenes alder. Som forventet rapporterte ungdommene økt kunnskap om alkohol og alkoholforbruk jo eldre de ble. De fikk erfaringskompetanse i takt med erfaringer fra eget og andres alkoholforbruk. Et slags «learning by doing». Noen hadde også fått spesiell livserfaring, som har gjort at de har endret innstilling og egne vaner. Å forstå årsak og sammenheng og kunne gjøre kloke integrerte beslutninger er avhengig av mange ytre og indre faktorer, men også delvis et spørsmål om biologisk utviklings og modning. Litteratur beskriver at mange ferdigheter er nødvendige for individets biologiske, sosiale, psykologiske fungering og overlevelse. Menneskets ego vokser frem via krav individet opplever i relasjoner med andre og gjennom hvordan de utviklingsmessige konflikter som oppstår underveis løses (Føyn & Shaygani, 2010). En kan tenke seg at ungdom ved normal utvikling og modning etter hvert forholder seg annerledes til diskusjoner om rusmidler og rusmiddelpolitikk. Kognitiv utvikling fortsetter frem til 25 års alder og gutter utvikles i gjennomsnitt noe senere enn jenter (Bunkholdt, 2010).

Ungdommene fortalte at den informasjonen de fikk, ofte kjentes som lite relevant samtidig som de etterspurte mer kunnskap og opplevde det å snakke om tema alkohol som meningsbærende. Få unge ser sitt alkoholforbruk som problematisk, selv de med en

identifisert risikoatferd opplever ikke nødvendigvis å ha behov for behandling eller andre tjenester (Baer et al., 2002). Det har de senere år vært gjort mye rusforebyggende arbeid blant ungdom. En kan stille spørsmål ved om unge mennesker ønsker å integrerer kunnskapen, eller om tiltakene ikke treffer målgruppen godt nok (Berg & Underland, 2012). Samtidig stiller annen litteratur spørsmål om forebygging kan vise dokumentert effekt gjennom enkeltstående studier. Artikkelen drøfter om det kan være summen av ulike tiltak over tid innenfor et komplekst livsområde, som nå gir seg utslag i de nye tall som viser endring i positiv retning i forhold til ungdommers alkoholvaner (Iversen, 2013).

I flere tema ble det funnet klare kjønnsforskjeller. Guttene utfordret hverandre og verbaliserte uenighet. Samtidig håndhevet de en sosial kontroll innad i gruppen, i forhold til hva det var akseptert å si og medlemmene ba om en ny bekreftelse på taushetsplikten midtveis i sesjonen. Ved en episode fikk en av guttene som forsøkte å snakke om «fyllekjøring» på en nærmest bagatelliserende og humoristisk måte, ingen støtte fra noen av de andre. Jentene bekreftet hverandre underveis, selv om de var uenige i sak. Videre viste jentene betydelig høyere grad av personlig involvering når nære andre i beruset tilstand trengte hjelp. Dette kan henge sammen med kultur og forventinger til sosiale roller. Selv om kvinnerollen har vært i endring gjennom mange år, er empati og evne til omsorg for andre egenskaper som verdsettes høyt (Duckert et al., 2008). Litteratur viser at mennesker gjennom ulike faser i livet, søker tilhørighet i grupper som meningsbærende og gir mulighet for positiv identifikasjon (Johansen et al., 2013). I ungdomstiden med stor grad av utprøving, er opplevelsen av en slik tilhørighet viktig for sunn utvikling (Erikson, 1968).

Ungdommenes bekymring for å drikke slik at mistet kontrollen var begrunnet ut fra to perspektiver. Den første var en normativ holdning om at et slikt grunnleggende kontrolltap var uakseptabelt og derfor forbundet med skam, kom frem blant både gutter og jenter, men i streker grad hos jentene enn hos guttene. Jentene var i større grad bekymret for eget rykte ved beruselse. Jentene var alene om det andre perspektivet, bekymring for overgrep. Jentenes bekymring kom til uttrykk gjennom vurdert potensiell risiko for overgrep og noen regulerte alkoholinntaket deretter. Risikovurderingen gikk på vurderingen av beruselsesgrad og mulig beskyttelse fra andre personer. Gutter blir både beskyttere og mulig potensielle overgripere, ut fra om jentene kjente dem eller ikke. Det var kjent at overstadig beruselse øker faren for alkoholrelatert skade, også overgrep av ulik art, er beskrevet flere steder i litteraturen (Storvoll et al., 2010). Å bli utsatt for normbrytende grenseoverskridelser som et overgrep er,

er ofte sterkt knyttet til skam. I tilknytningsteori forklares skam som en reaksjon på tapet av andres kjærighet eller anerkjennelse (Erikson, 1968). Den som skammer seg kjenner på egen begrensing og kan ha både en opplevelse både av å ha gjort noe galt og en opplevelse nærmest av å være feil (Øyestad, 2009).

7 Oppsummeringer

7.1 Studiens begrensninger

Resultatene i denne studien må ses i lys av flere begrensninger. Datagrunnlaget er noe begrenset. Informantene har noe spredning i alder og dette kan være utfordrende i forhold til tolking av materialet. Ved en større undersøkelse kunne en valgt å holde flere fokusgrupper med gjerne også med større geografisk spredning. Videre kunne det vært gjort et par intervjuer med noen av deltakerne i fokusgruppene i etterkant for å validere de funn som er presentert. Forskeren utførte ikke dybdeintervjuene selv og hadde derfor ikke førstehånds kunnskap til materialet. Studiens forfatter var moderator i fokusgruppeintervjuene og transkriberte selv lydfilene. Dette gav ulikt forhold til de forskjellige deler av empirien.

Metodevalget i datainnsamling gav tilgang til mye data og det er en utfordring å tematisere og teoretisere gjennomgående relevante funn på tvers av datasettet. Det er alltid et visst rom for subjektivitet hos forskeren, og dette er en utfordring ved all kvalitativ forskning. En tematisk analyse av et sammensatt livsområde vil gi noe tangering av funn dette er beskrivende for mangfoldigheten knyttet til motivasjon rundt tema alkohol. Denne utfordring er beskrevet i litteratur som en teoretisk utfordring knyttet til metoden (Malterud, 2011). Videre er utfordringen beskrevet spesielt i forhold til kompleksiteten rundt tema ungdom og alkoholvaner (Iversen, 2013).

7.2 Kliniske implikasjoner og videre forskning

Ut fra denne undersøkelsen kan en konkludere med at ungdom hadde behov for og etterspurte god og saklig informasjon om alkohol. Spørsmålet er om de ønsker de å integrere denne kunnskapen og eventuelt bruke den til å fremme egen refleksjon om egne alkoholvaner? Videre kan en spørre om motivasjon er noe som varierer over tid, i forhold til ulike arenaer? Kunnskap har en verdi i seg selv, det gir mulighet til å ta kvalifiserte valg. Imidlertid tar det å integrere kunnskap og ta modne valg tar tid. Forebygging på komplekse livsområder er komplisert og det krever god forståelse for sakens kontekstuelle sammenhenger. Det er uklare sammenhenger mellom ulike forebyggingstiltak og nedgangen i skoleungdommers alkoholforbruk. Det er økende alkoholkonsum i befolkningen generelt og ungdom eksponeres

for alkohol i langt flere sammenhenger enn tidligere. Det forekommer ulike teorier på hvorfor nedgangen i alkoholkonsum kommer nå, i en periode der ungdom med bakgrunn i liberal alkoholpolitikk over flere år. Dette temaet drøftes grundig i litteratur og det behøves mer forskning på flere av disse områdene (Iversen, 2013; Skretting & Storvoll, 2011). Et sentralt spørsmål er også om ungdommene tar med seg sine mer forsiktige alkoholvaner inn i studentkulturen eller er nedgangen i alkoholforbruket kun et aldersbestemt fenomen? Studien viser videre det samme som andre, ungdommer beskriver alkoholens tilstedeværelse som en selvfølgelig, normativt forventet del av kulturen og at det er vanskelig å finne gode sosialt verdsatte, alkoholfrie arenaer (Lie og Kahlbom, 2011). Dette er et stort samfunnsmessig dilemma også i forhold til ungdoms ønske om mestring og måtehold.

Denne undersøkelsen viste at jentene drakk mindre enn guttene. Det samme viser undersøkelser i Norge og i andre sammenlignbare land, men samtidig viser forskning på konsum en klar tilnærming i kvinners forbruk og drikkemønster opp mot menns drikkevaner (Ham & Hope 2003; Skretting & Storvoll, 2007; Vedøy & Skretting, 2009). Selv om kvinner har hatt samme tilgangen til alkohol over år, er likevel klare forskjeller i konsum (Duckert et al., 2008). Hva er det i kvinners livsverden som beskytter mot høyt alkoholforbruk? Opplever ungdom at det er det kjønnsforskjell i samfunnets forventning til alkohol og atferd? Er et ønske om moderasjon blant ungdom også betinget i kjønn, i forhold til normative forventninger om ansvarlighet?

Det er interessant at studiens funn er entydige i forhold til at ungdommene opplevde det meningsfullt å få saklig informasjon om alkohol i en ikke konfronterende sammenheng, der det ikke var mulighet for sanksjoner i forhold til eventuell normbrytende atferd. Kunnskap førte på tvers av funnene, til motivasjon for reflekterende samtaler. Dette er kunnskap som er viktig i flere sammenhenger der kommunikasjon med ungdom er sentralt. Litteratur støtter teorien om at samtaler i et autonomi-støttende klima, fremmer personlig utvikling og vekst og personen kan i tryggere sammenhenger utforske egne følelser og holdninger og ta personlig integrerte valg (Schamloo & Cox, 2010; Miller & Rollnick, 2012). Dette er kjent kunnskap fra studier og behandlingssammenhenger og metodikkene er brukt overfor mennesker med etablerte vansker med avhengighet (Bath et al., 2003; Johansen et al., 2013; Andresen, 2011). Et spørsmål er om denne kunnskapen kan brukes mer i primærforebyggende sammenhenger overfor ungdommer generelt? Og videre, kan kunnskapen brukes sekundærforebyggende overfor ungdommer for eksempel studenter, med et forbruksmønster som over tid som gjør at

de står i fare for å utvikle helseskade? Det ligger stor gevinst, innenfor flere livsområder, for den enkelte og for samfunnet om ungdom etablerer et ikke skadelig forbruksmønster.

7.3 Konklusjon

Resultatene viste at ungdom var motivasjon for å snakke om tema alkohol og alkoholforbruk. På flere områder etterspurte ungdommene informasjon og var åpne for å reflektere over det de fikk vite. Autoritær informasjon som var preget av formaning med eventuell etterfølgende risiko for sanksjoner hadde liten verdi. Gjennom naturlig utprøving på ulike livsområder søker ungdom tilhørighet på arenaer der egen mestring er lav, alkohol er en arena det tar tid å prøve ut, ta egne standpunkt og ut fra dem utvikle og ta integrerte selvstendige valg. Ungdommene søkte bekreftelse gjennom sosiale relasjoner, gjerne der de traff andre på samme alder de kunne identifisere seg med. På et individuelt nivå syntes det som om ungdommene ønsket å utvikle identitet og atferd knyttet opp mot normative forventning og etter hvert å etablere en sunn og trygg voksenrolle, også når det gjaldt alkoholforbruk.

Mange av ungdommene debuterte i forhold til alkohol rundt konformasjonsalder og hadde følgelig betydelig erfaringskompetanse i utprøving av alkohol og alkohol var naturlig del av ungdomskulturen. Ytre regulering og normativ forventning som opplevdes meningsbærende syntes regulerende. Ved to enkeltstående funn virker holdningene til totalavhold å være godt internaliserte. Det gjaldt totalavhold ved kjøring av motorisert kjøretøy og totalavhold fra alkohol under svangerskap. Studien viste klare sammenfallende funn på tvers av alder og kjønn og videre en ikke overraskende aldersmessig utvikling når det gjaldt kunnskap om tema.

8 Litteraturliste

- Ahlström, S.K., Bloomfield K., Knibbe, R (2001) Gender differences in drinking patterns in nine European countries: Descriptive findings. *Substance Abuse* 22:69–85, 2001.
- Ahlström, S K., Osterberg E. L., 2004 "International perspectives on adolescent and young adult drinking." *Alcohol Research and Health* 28.4 (2004): 258.
- Alkoholloven, (1989) Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v._ Helse- og omsorgsdepartementet. http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1989-06-02-27/KAPITTEL_7#KAPITTEL_7
- Alnes, J. H. (2011) Hermeneutikk. I *Store norske leksikon*.
(19.10 2014) Hentet fra <https://snl.no/hermeneutikk>
- AKAN.no Hentet fra: <http://akan.no/?s=balance>
- Andresen, N. E. (2011) Motiverende samtale. I Lossius K. (red) *Håndbok i rusbehandling* (s. 164 - 191) Oslo: Gyldendal Akademiske
- Arefjord, N. (2011) Personlighetsforstyrrelser og ruslidelser. I Lossius K. (red) *Håndbok i rusbehandling* (s. 81- 102) Oslo: Gyldendal Akademiske
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480
- Babor T., Caetano, R. & Cassvell, S. (2003) *Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and Public Policy*. Oxford, England: Oxford University Press, 2003.
- Barth, T., Børtveit, T., Prescott, P., (2003) *Endringsfokuset rådgivning*. Oslo: Gyldendal Norske forlag
- Berg, R. C. & Underland V. (2012) *Effekten av primærforebyggende tiltak mot bruk av tobakk, alkohol og andre rusmidler hos barn og unge* (Kunnskapssenteret no. 07-2012) Oslo: Norwegian Knowledge Centre for the Health Services

- Berg, F. F., & Bretteville-Jensen, A. L., (2005) *Ungdoms etterspørsel etter alkohol. En empirisk analyse basert på intervjudata 1990-2004* (SIRUS rapport nr. 6/2005) Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning
- Bergstøl, A., & Schistad, H. (2007). *Sammenhengen mellom tilfredsstillelse av behovet for autonomi, tilhørighet og kompetanse og opplevelse av initiativ i fysisk aktivitet*. (Hovedoppgave). Universitetet i Bergen
- Borge, A. I. H. (2010) *Resiliens risiko og sunn utvikling* (2 utg.). Oslo: Gyldendal
- Bramness, J. G. M. (2011) Innledende ord. I Lossius K. (red) *Håndbok i rusbehandling* (s 5-7) Oslo: Gyldendal Akademiske
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Brendryen, H. (2011). *Utpøving av Balance blant studenter* (AKAN publikasjon nr. 1/2011) Oslo: AKAN
- Brunborg, G. S., Bye, E. K. & Rossow, I. (2014) Collectivity of Drinking Behavior Among Adolescents: An Analysis of the Norwegian ESPAD Data 1995-2011. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 31(4), 389-400.
- Bunkholdt, V. (2010). *Utviklings psykologi* (2 utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Carter A., Capps B. & Hall, W. (red) (2009) EMCDDA MONOGRAPHS Addiction neurobiology: Ethical and social implications Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities
- Creswell, J. W. (2014). *A Concise Introduction to Mixed Methods Research*. SAGE Publications
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1987). The support of autonomy and the control of behavior. *Journal of personality and social psychology*, 53(6), 1024. http://www.sagepub.com/upm-data/22782_Chapter_7.pdf
- Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological bulletin*, 125(6), 627.

- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (Eds.). (2002). *Handbook of self-determination research*. University Rochester Press.
- Duckert, F., Lossius, K., Ravndal, E. & Sanvik, B. (2008) *Kvinner og alkohol*. Oslo: Universitetsforlaget
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis* (No. 7). WW Norton & Company.
- Floyd, D. L., Prentice-Dunn, S., & Rogers, R. W. (2000). A meta-analysis of research on protection motivation theory. *Journal of applied social psychology*, 30(2), 407-429.
- Føyn, P., & Shaygani, S., (2010) *Psykodynamisk behandling av ruslidelser*. Oslo: Universitetsforlaget
- Folkehelseinstituttet, (2014. 08.10.) Virkninger av alkohol på sentralnervesystemet og kroppen for øvrig. <http://www.fhi.no/artikler/?id=43211>
- Fossheim, H. J. Informert samtykke (2009). De nasjonale forskningsetiske komiteene. <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Personvern-og-ansvar-for-den-enkelte/Informert-samtykke/> «Lastet 16.oktober 2014»
- Greenfield T. K. & Rogers J.D. 1999 Who drinks most of the alcohol in the U.S.? The policy implications. *Journal of Studies on Alcohol* 60:78–89, 1999.
- Ham, L. S., & Hope, D. A. (2003). College students and problematic drinking: A review of the literature. *Clinical psychology review*, 23(5), 719-759.
- Holm-Hansen, L. (2010) *Hans-Georg Gadamer, Sannhet og Metode*. Oslo: Pax
- Haukedal, W., (2008) Arbeidsmotivasjon i estetisk perspektiv *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* Vol 45, nummer 3, 2008, side 258-264
- Husserl, E. (1999). *The Idea of Phenomenology*, trans. Lee Hardy.
- Iversen, E., Skutle, A., Knoff, R. V. & Bolstad, A. (2010). *Ungdom og rusmidler i Bergen 2010*. Bergen: Stiftelsen Bergensklinikkene.

- Iversen, E. (2013) Hvorfor drikker de yngre mindre alkohol? Helsefremming og forebygging i et lokalsamfunnsperspektiv *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, Vol 50, nummer 5, 2013, side 433-442
- Johansen, A. B., Brendryen, H., Darnell, F. J., & Wennesland, D. K. (2013). Practical support aids addiction recovery: the positive identity model of change. *BMC psychiatry*, 13(1), 201.
- Kuntsche, E., Knibbe, R., Gmel, G., & Engels, R. (2006). Who drinks and why? A review of socio-demographic, personality, and contextual issues behind the drinking motives in young people. *Addictive behaviors*, 31(10), 1844-1857.
- Kvale, S., Brinkmann S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvello, Ø., (2006) Risiko og beskyttelsesfaktorer ved ungdoms rusmiddelmisbruk. *Rus og avhengighet rus og avhengighet* 2006; 4 25-28
- Lambert, S. D., & Loisele, C. G. (2008). Combining individual interviews and focus groups to enhance data richness. *Journal of advanced nursing*, 62(2), 228-237.
- Lie, I. P. & Kahlbom I. (2011) *Helter og hengehuer*, (AKAN publikasjon nr. 2/2011) Oslo: AKAN
- Lossius, K. (2011) Om å ruse seg. I Lossius K. (red) *Håndbok i rusbehandling* Oslo: Gyldendal Akademiske
- Miller, W. R., & Rollnick, S. (2012). Meeting in the middle: motivational interviewing and self-determination theory. *Int J Behav Nutr Phys Act*, 9(1), 25.
<http://www.ijbnpa.org/content/9/1/25>
- Malt, U. (2009,13.09) Fenomenologi. Store Norske leksikon. <https://sml.snl.no/fenomenologi>
- Malterud, K., (2013) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (3 utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Maxwell, J. A. (2012). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach: An Interactive Approach*. Sage.

- Mueser, K.T., Noordsy D. L., Drake R. E., Fox L. (2006) *Integrert behandling av rusproblemer og psykiske lidelser* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Mørland J., (2003) Biologiske virkningsmekanismer og noen kliniske effekter av alkohol. *Tidsskrift for Den norske lægeforening* 2003;123:180-4
- Pechmann, C., Zhao, G., Goldberg, M. E., & Reibling, E. T. (2003). What to convey in antismoking advertisements for adolescents: The use of protection motivation theory to identify effective message themes. *Journal of Marketing*, 67(2), 1-18.
- Pedersen W. (2013) Alkoholavholdende – en risikogruppe? *Tidsskrift for den Norske Legeforening* 2013; 133:33 – 6
- Pettersen, T., (2013) Fortolkning. I Store norske leksikon (2014. 19.10) Hentet fra <http://snl.no/fortolkning>
- Pihl, R. & Vikøren, B. M. (2012) Fokusgruppe. I Store norske leksikon
Hentet fra: <https://snl.no/fokusgruppe>
- REK, (2009) De nasjonale forskningsetiske komiteene (2009, 05.06) Hentet fra: <https://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Medisin-og-helse/Betaling-til-deltakere-i-medisinsk-eller-helsefaglig-forskning/>
- Room, R., Babor, T., & Rehm, J. (2005). Alcohol and public health. *The lancet*, 365(9458), 519-530.
- Rose, G. S & Walters S. T. (2012) *Theories of Motivation and Addictive Behavior* red: Walters, S. T., Rotgers, F. *Treating Substance Abuse: Theory and Technique* (3. Utg.) Guilford Publications.
- Rossow I. & Clausen T., (2013) The collectivity of drinking cultures: is the theory applicable to African settings? *Addiction* Volume 108, Issue 9, pages 1612–1617,
- Rossow, I., Bogstrand, S. T., Ekeberg, Ø., & Normann, P. T. (2013). Associations between heavy episodic drinking and alcohol related injuries: a case control study. *BMC public health*, 13(1), 1076.

- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American psychologist*, 55(1), 68.
- Shamloo, Z. S., & Cox, W. M. (2010). The relationship between motivational structure, sense of control, intrinsic motivation and university students' alcohol consumption. *Addictive behaviors*, 35(2), 140-146.
- Skretting, A., & Størvoll, E. E., (2011) *Utviklingstrekk på rusmiddelfeltet* (SIRUS rapport nr. 3/2011) Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Skog, O-J. (2012) *Skam og skade noen avvikssosiologiske temaer* (2 utg.). Oslo: Gyldendal akademiske
- Skogen J.C., Handal, M., Nesvåg, R. & Skurtveit, S. (2014) *Ruslidelser i Norge - Folkehelse rapporten 2014*
Hentet fra: <http://www.fhi.no/artikler/?id=110543>
- Sosial- og helsedirektoratet, (2005) *Retningslinjer for svangerskapsomsorgen* (Nasjonale Faglige retningslinjer 5/2005) Oslo: Sosial- og helsedirektoratet
- Størvoll, E. E., Rossow I. & Rise J. (2010) *Alkoholpolitikken og opinionen* (SIRUS rapport nr. 1/2010) Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Svendsen, L. F. H. (2011) Edmund Husserl. I *Store norske leksikon* (2014.10.21)
Hentet fra https://snl.no/Edmund_Husserl
- Tefre, E. M., Amundsen A., Nordlund S. & Lund K. E. (2007) *Studenter og rusmidler. Bruk av alkohol, tobakk, narkotika og pengespill blant studenter ved Universitetet i Oslo* (SIRUS rapport nr. 4/2007) Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning
- Teigen, K. H., (2013.05.12.) Motivasjon. I Store Norske leksikon. <https://snl.no/motivasjon>
- Tjora, A. (2012) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2 utg.). Oslo: Gyldendal akademiske
- Vikås, M., & Bringedal, T. (2011.01.05.). Ta vare på jentene, drikk med måte, respekter grenser, gå ikke alene og planlegg hjemturen.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/russen/politiet-advarer-mot-russevoldtekter/a/10093044/>

- Ystrom, E., Vollrath, M. E. & Nordeng, H. (2012). Effects of personality on use of medications, alcohol, and cigarettes during pregnancy. *European journal of clinical pharmacology*, 68(5), 845-851.
- Vedøy, T. F. & Skretting, A. (2007) *Ungdom og rusmidler Resultater fra spørreskjemaundersøkelser 1968-2008*. (SIRUS-rapport nr. 5/2009) Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Øya, T. (2012) *Ung i Oslo Nøkkeltall*. (NOVA Notat 7/2012) Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Øya, T. (2013) *Ungdom, rus og marginalisering* Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Øyestad, G. (2009) *Selvfølelsen*. Oslo: Gyldendal

9 Vedlegg

Oppgaven har fire vedlegg:

Vedlegg 1.

Brev vedlagt e-post til ledelsen ved de videregående skolene. Klasselærere som introduserte prosjektet i sine klasser og deres elever fikk brevet.

Vedlegg 2.

Samtykkeerklæring som ble gjennomgått og underskrevet i forkant av fokusgruppen.

Vedlegg 3.

Godkjenning REK, Vedtaksnummer: 2009/971 D

Vedlegg 4.

Gavekort lokal kino som ble gitt alle informantene i forbindelse med fokusgruppeintervjuene.

9.1 Vedlegg 1. Brev til videregående skoler

Molde den 27/5/2014

Hei, mitt navn er Helene Botterli og jeg skriver fordi jeg forsker på ungdom og alkohol, og er interessert i å rekruttere deltagere fra dere til min studie på temaet. Vi har valgt å fokusere på videregående skoler da dere kan gi tilgang på den populasjonen vi trenger, samtidig som det å få kontakt på den arenaen som videregående skoler utgjør gjør at vi muligens også kan bidra til en alkoholpolitisk praksis hos disse.

Jeg er til daglig ansatt som fagkonsulent ved Molde sjukehus, psykiatrisk poliklinikk, rusteamet Knausen DPS. Jeg har arbeidet med ungdom og rus i mange år. Ved siden av arbeidet, er jeg mastergradsstudent ved Universitetet i Oslo, veileder av Ayna Johansen ved Senter for rus og avhengighetsforskning.

Forskningen min er todelt. Jeg har allerede intervjuet ungdommer om deres forhold til alkohol, men nå tenker vi av ulike grunner at det er hensiktsmessig å også inkludere bruk av fokusgrupper. Fokusgrupper har flere fordeler som intervjuer ikke har, spesielt i forhold til å avdekke en bredde på gruppens erfaringer. I dette henseende ønsker vi å bedre forstå hva som både motiverer ungdom til å drikke, og hva som eventuelt motiverer de til å «holde igjen».

Det er en kjent sak at mange i ungdommer har et høyt alkoholforbruk, og erfaringsmessig har de lite kunnskap og bevissthet om eget alkoholforbruk.

Deltagelse i studien er frivillig, og all informasjon som samles inn vil bli anonymisert. Gutter og jenter vil også intervjues i separate grupper, da dette er vist å både fremhente relevant informasjon mer effektivt, samt beskytte jentene spesielt fra et press som kan bidra til økt forbruk hos de.

Opplysningene som samles inn vil ikke på noen måte være tilgjengelig for andre enn forskerne på prosjektet, og prosjektet er godkjent av regional etisk Komité. Det forventes at deltagelse i studien vil føre til en minimal belastning for den enkelte deltager, men at deltagerne kan forvente flere fordeler ved deltagelse inkludert en opplevelse av å bidra med noe betydningsfullt, få økt bevissthet om eget forbruk og drikkemønster, samt bygge motivasjon brukerne i mellom som kan komme deltagerne til gode også etter at studien er gjennomført. Dersom dere takker ja til å delta vil jeg meget gjerne også komme tilbake etter studiens slutt for å legge frem resultatene og konklusjonen for studien for studentene selv.

Om du/dere synes at det høres interessant ut, svar på dette brevet på e-post til:
helene.botterli@helse-mr.no

Vennlig hilsen

Helene Botterli

9.2 Vedlegg 2. Informert samtykke.

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet om ungdom og alkoholvaner.

Hvordan får ungdom et bevisst forhold til egne alkoholvaner?

Hva er det som motiverer ungdom til måtehold?

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie som er en del av et Masterstudium ved universitetet i Oslo.

Hva innebærer studien?

Hvis du deltar i studien vil du bli bedt om å delta i en fokusgruppe. Fokusgruppe er en metode hvor man samler en gruppe mennesker med det formål at de forholder seg til et gitt emne. Gruppa ledes av en ordstyrer som sørger for at deltagerne holder seg til emnet og at dialogen blir fruktbar. Idéen med en fokusgruppe er at fokuset er bestemt, men at deltagerne skaper innholdet ved å uttrykke og lytte til hverandres meninger. Temaet for fokusgruppene vil være generelle erfaringer i forhold til ungdom og alkoholvaner. Du har rett til å ikke svare på spørsmål i gruppa dersom du skulle ønske det.

Deltagerne vil ikke bli bedt om å utlevere personlig informasjon.

Både fokusgruppene og intervjuene vil bli tatt opp på lydbånd for å kvalitetssikre datainnsamlingen, men all informasjon gitt i studiet vil bli behandlet konfidensielt og ingen andre enn forsker vil få innsyn i informasjonen. Ingen oppgir annen informasjon enn eget navn og navn på klasse og skole.

Hva skjer etter deltagelse i fokusgruppa?

Fokusgruppa avsluttes etter det ene møtet. En oppfordrer deltagerne til å vise respekt for det de andre medlemmene uttaler.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Informasjonen som registreres om deg skal kun brukes slik som beskrevet i hensikten med studien. Alle opplysningene og prøvene vil bli behandlet uten navn eller andre direkte gjenkjennende opplysninger.

Det er kun forsker knyttet til prosjektet som har adgang til navnelisten og som kan finne tilbake til deg. Informasjonen vil forvares til alle faser av forskningsprosjektet inkludert analyser og publisering er avsluttet.

Det vil ikke være mulig å identifisere deg i resultatene av studien når disse publiseres da informasjonen vil aggregeres og fokusere på felles, fremfor de enkelte deltakernes erfaringer. Det vil si at det er de felles erfaringene som er fokuset for forskningen fremfor unike situasjoner eller enkeltepisoder som knyttes til enkeltpersoner.

Frivillig deltagelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke til å delta i studien. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Om du nå sier ja til å delta, kan du senere trekke tilbake ditt samtykke uten at det påvirker din øvrige behandling. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte prosjektansvarlig,

Helene Botterli.

E-post: helene.botterli@helse-mr.no

Kapittel A- utdypende forklaring av hva studien innebærer

Ungdommer over 18 år kan delta i studien.

De som deltar vil få et gavekort på to kinobilletter som takk for hjelpen.

Som deltaker vil du ikke bli informert dersom planene med masterstudien endres.

Du må delta i en fokusgruppe sammen med andre fra samme skole og av same kjønn.

Se ellers vedlagte informasjonsbrev.

Kapittel B - Personvern og økonomi og forsikring

Personvern

Opplysninger som registreres om deg er relatert til din deltagelse i fokusgruppen. Alle i forskningsgruppa som får innsyn i informasjonen din har taushetsplikt.

SERAF ved administrerende direktør er databehandlingsansvarlig.

Rett til innsyn og sletting av opplysninger om deg

Hvis du sier ja til å delta i studien, har du rett til å få innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg. Du har videre rett til å få korrigert eventuelle feil i de opplysningene vi har registrert.

Dersom du trekker deg fra studien, kan du kreve å få slettet innsamlede data med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner. I praksis vil personopplysningen i fokusgruppe intervjuet slettes allerede ved transkribering slik at det ikke lenger vil være mulig å identifisere personer i den gjengitte tekst. Deltakerne i studien vil ikke få informasjon om utfallet av studien. Resultatene vil presenteres i en Masteroppgave ved Universitet i Oslo.

Forsikring

Deltakere på studien vil ikke forsikres spesielt for deltakelse i forskningen.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg er villig til å delta i studien

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien

(Signert, rolle i studien, dato)

9.3 Vedlegg 3. Godkjenning fra REK

Att: Håvar Brendryen

2009/971 D Utprøving av Balance - en tidlig-intervensjon for alkoholreduksjon

Vi viser til innsendt prosjektendringsskjema for ovennevnte studie mottatt 25.01.2012.

Forskningsansvarlig: SERAF

Prosjektleder: Håvar Brendryen

Endringene innebærer følgende:

Ny forskningsansvarlig institusjon

Det søkes om godkjenning til å endre forskningsansvarlig institusjon fra KORFOR senteret - Regionalt kompetansesenter for rusmiddelforskning i Helse Vest ved Stavanger Universitetssykehus til SERAF - Senter for rus og avhengighetsforskning, Med.Fak., UiO. Ny kontaktperson er Jørgen Bramness.

Ny prosjektmedarbeider

Det søkes om godkjenning for å innlemme PhD Ayna Johansen som ny prosjektmedarbeider.

Endring av prosjektslutt

Det søkes om forlengelse av prosjektets varighet frem til 01.01.2015.

REKs Forskningsetisk vurdering

REK har vurdert endringssøknaden og har ingen forskningsetiske innvendinger mot endringen av prosjektet.

Vedtak

REK godkjenner prosjektet slik det nå foreligger, jfr. helseforskningsloven § 11, annet ledd.

Tillatelsen er gitt under forutsetning av at prosjektet gjennomføres slik det er beskrevet i opprinnelig søknad og protokoll, vedtaksbrev av 05.11.2009 og de bestemmelser som følger av helseforskningsloven med forskrifter.

Vi ber om at alle henvendelser sendes inn via vår saksportal: <http://helseforskning.etikkom.no> eller på e-post til: post@helseforskning.etikkom.no.

Vennligst oppgi vårt referansenummer i korrespondansen.

Med vennlig hilsen,

Stein A. Evensen (sign.)

Professor dr. med.

leder

Øyvind Grønlie Olsen

Jurist

Kopi til: sverre.martin.nesvaag@sus.no

9.4 Vedlegg 4. Gavekort kino.

 gavekort

Kino
nr 21170

Til
informant

Fra
Helene Botterli

kr 220,-

PIN

5511

Benyttes ved bruk på nett

Kortnr 21170 (sjekk transref 13595759 ved bruk)
Kortet benyttes som betalingsmiddel ved kjøp hos Molde Kino
Kortet kan ikke innløses i kontanter og må benyttes innen 19.06.15
Kjøpt 19.06.14. I alt kr 226,- inkl gebyr.

